

Kultur- og
likestillingsdepartementet

Handlingsplan

Handlingsplan mot hets og diskriminering av samer 2025–2030

Handlingsplan mot hets og diskriminering av samer 2025–2030

Innhold

Forord	6
Tiltaksoversikt	8
1 Innledning	10
Forsterket innsats mot rasisme og diskriminering: regjeringens innsatsområder	10
Samer i Norge	12
Fornorskingspolitikken	13
Rasisme, hets og diskriminering	14
2 utfordringer	16
Mangel på kunnskap og kompetanse	16
Befolkningens holdninger til samer	18
Hets og diskriminering	20
Medieomtale og hets på internett	23
Samer med flere minoritetsidentiteter	25
Konsekvenser av rasisme, hets og diskriminering	26
3 Styrking av samisk identitet	28
Kultur, idrett og frivillighet	28
Internasjonalt samarbeid	31
4 Innsatsområde 1: Dialog og et velfungerende demokrati	33
5 Innsatsområde 2: Kunnskap og kompetanse	36
6 Innsatsområde 3: Trygghet og sikkerhet	45
Litteraturliste	48

Forord

Regjeringen ønsker et likestilt og mangfoldig samfunn som er trygt for alle. Vi legger nå frem den første nasjonale handlingsplanen mot hets og diskriminering av samer med 32 tiltak som skal bidra til å forebygge og bekjempe slik hets og diskriminering.

Vilkårene for samiske språk, kultur og samfunnsliv har blitt styrket over tid. Den allmenne forståelsen og bevisstheten rundt samisk tilstedeværelse har økt. Samiske barnehager og opplæring i samisk på skolen spiller en viktig rolle i styrkingen av samiske språk og samisk identitet. Samiske festivaler, samisk kunst og etablering av samiske fellesskap har bidratt til å løfte samiske språk, kultur og samfunnsliv.

Samtidig vet vi at fortidens urett har satt dype spor. Sannhets- og forsoningskommisjonen har kartlagt norske myndigheters politikk overfor samer, kvener/norskfinner og skogfinner, og undersøkt ettervirkningene av fornorskingspolitikken. På vegne av den norske stat beklaget Kong Harald fornorskingspolitikken 7. oktober 1997. Stortinget beklaget den 12. november 2024 de overgrep som fornorskingspolitikken innebar for disse gruppene.

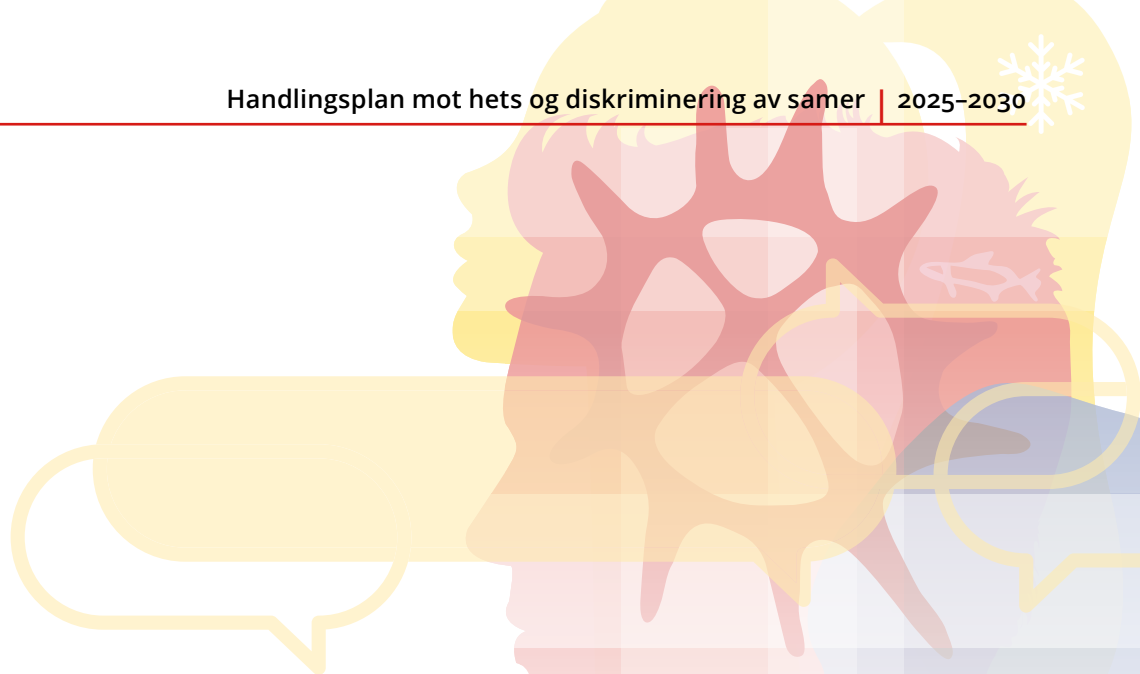
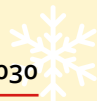
Kartlegginger viser hvordan negative holdninger i majoritetsbefolkningen kan vedvare selv om den offisielle politikken er endret. Hets

og diskriminering av samer er fortsatt et stort samfunnsproblem. Det har negative konsekvenser for dem som rammes direkte og for samfunnet som helhet. For enkeltpersoner kan det skape frykt for å uttrykke seg, vise sin samiske identitet eller delta i offentlige rom. På samfunnsnivå kan hets og diskriminering bidra til å opprettholde og forsterke fordommer, samt legitimere trakassering.

Slik skal vi ikke ha det i Norge. Det er vårt felles ansvar å sørge for at alle samer føler seg trygge og inkluderte.

Handlingsplanen mot hets og diskriminering av samer er en del av regjeringens helhetlige arbeid for å forsterke og fornye innsatsen mot rasisme, hets og diskriminering på grunn av etnisitet og religion. Regjeringen har definert følgende tre overordnede innsatsområder i arbeidet: 1) dialog og et velfungerende demokrati, 2) kunnskap og kompetanse og 3) trygghet og sikkerhet.

Regjeringen vil rette en stor takk til alle som har bidratt med innspill til handlingsplanen. En spesiell takk til Sametinget og ulike samiske miljøer som har delt verdifulle erfaringer og kunnskap med oss. Disse innspillene har vært viktige for å utarbeide gode tiltak.

På vegne av regjeringen,

Jonas Gahr Støre
statsminister

Lubna Jaffery
kultur- og likestillingsminister

Erling Sande
kommunal- og distriktsminister

Kari Nessa Nordtun
kunnskapsminister

Emilie Enger Mehl
justis- og beredskapsminister

Jan Christian Vestre
helse- og omsorgsminister

Tonje Brenna
arbeids- og inkluderingsminister

Geir Pollestad
landbruks- og matminister

Kjersti Toppe
barne- og familieminister

Terje Aasland
energiminister

Oddmund Hoel
forsknings- og høyere
utdanningsminister

Espen Barth Eide
utenriksminister

Bjørn Arild Gram
forsvarsminister

Tromsø, 14. januar 2025

Tiltaksoversikt

Innsatsområde 1: Dialog og et velfungerende demokrati

- 1 Etablere samarbeidsforum mot hets og diskriminering av samer
- 2 Samarbeide med Sametinget og Samisk elevforum for å sikre medvirkning
- 3 Styrke tilskuddsordningen mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer
- 4 Øke støtten til Stopp hatprat
- 5 Tilpasse familierådsmodellen til samiske familier
- 6 Styrke motstandskraften mot desinformasjon
- 7 Legge til rette for en åpen og opplyst samtale

Innsatsområde 2: Kunnskap og kompetanse

- 8 Utprøve en egen veiledningstjeneste i Nord-Norge
- 9 Innhente kunnskap om konsekvensene av rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer på samfunnsdeltakelse
- 10 Gjennomføre ny undersøkelse om befolkningens holdninger til samer
- 11 Heve kompetansen i kommunene om hets og diskriminering av samer
- 12 Spre informasjon om e-læringskurs om likestilling, inkludering og mangfold
- 13 Spre kunnskap om samer og nasjonale minoriteter
- 14 Støtte utviklingen av trygge og gode barnehage- og skolemiljø, og forebygge og stoppe krenkelser
- 15 Utvikle støtteressurser til arbeid med samisk innhold i barnehage og skole
- 16 Styrke demokratiopplæring, kritisk tenkning og elevmedvirkning

- 17 Innføre et nytt helhetlig system for kompetanse- og karriereutvikling for ansatte i barnehage og skole
- 18 Tilskudd til lokal kompetanseutvikling for barnehage og grunnsopplæring
- 19 Evaluere Dembra
- 20 Støtte freds- og menneskerettighetssentrene
- 21 Videreutvikle ung.no
- 22 Øke kompetansen om mangfold hos ledere i helse- og omsorgstjenestene
- 23 Nav gjør den nordsamiske telefonlinjen permanent
- 24 Nordsamisk som arbeidsspråk – vertssamarbeidet Nav Ávjovárri mellom Kautokeino og Karasjok
- 25 Styrke kunnskapen om kjønns- og seksualitetsmangfold i samiske samfunn

Innsatsområde 3: Trygghet og sikkerhet

- 26 Gjennomføre en egen undersøkelse om trakassering og trusler rettet mot sametingspolitikere
- 27 Oppdatere veilederen om hatefulle ytringer, hets og trusler mot politikere
- 28 Øke kunnskap om og forståelse av samisk språk og kultur i politiet
- 29 Øke oppmerksomhet og kompetanse i politiet om hatkriminalitet rettet mot samer
- 30 Innhente data og analyse av anmeldt hatkriminalitet mot samer
- 31 Tilrettelegge for informasjon og kommunikasjon på samiske språk i politiet
- 32 Styrke dialogen mellom politiet og samiske miljøer

Innledning

Med denne handlingsplanen forsterker regjeringen innsatsen mot rasisme og diskriminering rettet mot samer. Dette er den første nasjonale handlingsplanen mot hets og diskriminering av samer.

Forsterket innsats mot rasisme og diskriminering: regjeringens innsatsområder

Regjeringens mål er en forsterket og fornyet innsats mot rasisme, hets og diskriminering på grunn av etnisitet og religion. Regjeringen vil at alle skal føle seg trygge og ha muligheten til å delta på lik linje, uavhengig av bakgrunn. Vi vil sikre et velfungerende demokrati med gjensidig respekt mellom mennesker. Vi skal fortsette arbeidet med å bygge kunnskap og kompetanse om rasisme og diskriminering i ulike deler av samfunnet. Alle har rett til å ytre seg, men ingen skal hetses på grunn av sin etniske eller religiøse bakgrunn. Vi vil fortsette å styrke samfunnet vårt og ivareta de verdiene vi setter så høyt: tillit, likestilling og demokrati. Alle har et ansvar for å motvirke hets og diskriminering av samer, i likhet med andre former for rasisme, hets og diskriminering.

Denne handlingsplanen skal ses i sammenheng med *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering – ny innsats 2024–2027*, *Handlingsplan mot antisemittisme 2025–2030* og *Handlingsplan mot muslimfiendtlighet 2025–2030* som ble lansert henholdsvis i november 2023, november 2024 og desember 2024.

Basert på de ovennevnte målene har regjeringen fastsatt tre felles innsatsområder for handlingsplanene mot antisemittisme, muslimfiendtlighet og hets og diskriminering av samer:

1. Dialog og et velfungerende demokrati
2. Kunnskap og kompetanse
3. Trygghet og sikkerhet

Tiltakene i handlingsplanen er gruppert etter disse tre innsatsområdene i kapitlene 4, 5 og 6.

Handlingsplanen skal være dynamisk. Dette innebærer at eksisterende tiltak kan justeres og nye kan komme til, blant annet gjennom oppfølging av Stortingets vedtak fra behandlingen av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Tiltakene gjennomføres innenfor de berørte departementers gjeldende budsjettammer.

Arbeidet med handlingsplanen

Sametingets handlingsplan mot samehets 2022–2025 ble lansert i mai 2022. Handlingsplanen inneholder 17 tiltak, og et av tiltakene er å kreve en *nasjonal* handlingsplan mot samehets.¹

Ytringsfrihetskommisjonen viste til at diskriminering og fornorsking gjennom flere hundre år har satt dype spor i den samiske befolkningen og dens tillit til storsamfunnet, og at sameksistensen fortsatt er preget av hets og nedlatende holdninger. Kommisjonen anbefalte derfor at myndighetene utarbeider en egen handlingsplan mot diskriminering av samer.² Sannhets- og forsoningskommisjonen har støttet forslaget om en slik handlingsplan.³

Denne handlingsplanen er utarbeidet for å forebygge og bekjempe hets og diskriminering av samer. Samarbeid på tvers av departementene har vært nødvendig for å sikre at handlingsplanen reflekterer en felles nasjonal og koordinert innsats.

Det har vært tett samarbeid med Sametinget. Dette har vært avgjørende for å få faglig bistand og tilbakemeldinger underveis i prosessen, og for å sikre at handlingsplanen er godt forankret i det samiske miljøet.

Regjeringen har avholdt tre åpne innspillmøter og ett møte for videregående elever. Disse møtene fant sted i Oslove/Oslo, ved Árran lulesamisk senter i Áljoukta/Drag i Hábmer/Hamarøy kommune, og ved Čoarvemáttá og Sámi allaskuvla/Samisk høgskole i Guovdageaidnu/Kautokeino. I tillegg har det blitt avholdt møter med sentrale organisasjoner og aktører, inkludert et debattmøte i Romsa/Tromsø og flere møter på Plaasje/Røros.

Det har også vært mulig å sende inn skriftlige innspill, og vi har mottatt innspill fra om lag 40 ulike aktører. Innspillene er nøye vurdert og har bidratt til å identifisere sentrale utfordringer som har vært viktige i utviklingen av tiltak. Flere innspill er gjengitt i handlingsplanen.

Mange understreket behov for økt kunnskap og kompetanse. Utdanningssektoren ble løftet frem som en viktig arena, men det er også behov for å styrke kompetansen i offentlige tjenester, i forvaltningen og blant folkevalgte. Flere fremhevet behovet for økt kunnskap i majoritetsbefolkningen, og at samer får bedre kjennskap til egne rettigheter og tilgjengelige hjelpetilbud. Mange trakk frem behovet for å styrke det samiske samfunnet for å begrense konsekvensene av hets og diskriminering. Det kom frem at erfaringer med hets og diskriminering avhenger av hvor i landet man bor.

For å styrke kunnskapsgrunnlaget har Folkehelseinstituttet gjennomført en systematisk hurtigoversikt av eksisterende forskning om hets og diskriminering av samer i Norge, Sverige og Finland de siste ti årene.⁴ Rapporten til Sannhets- og forsoningskommisjonen har også vært et viktig kunnskapsgrunnlag.

¹ Sametinget, 2022.

² NOU 2022: 9, s. 108.

³ Dokument 19 (2022-2023), s. 656.

⁴ Folkehelseinstituttet, 2024.

Samer i Norge

Samene er et urfolk med tradisjonelle bosettingsområder i Norge, Sverige, Finland og Russland. Anslagene over antall samer varierer fra 50 000 til 80 000, avhengig av hvilke kriterier som legges til grunn.⁵ Flest bor i Norge, og den samiske befolkningen er bosatt over hele landet. I 2023 var 23 488 personer innskrevet i Sametingets valgmanntall. Mange samer er ikke registrert i manntallet.⁶ Statistisk sentralbyrå (SSB) benytter opplysninger om folketall fra samiske bosettingsområder som grunnlag for fremstilling av statistikk om den samiske befolkningen. Disse opplysningene sier ikke noe om samene som bor utenfor disse områdene.⁷

Norge var det første landet i verden som ratifiserte Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) sin konvensjonen om urfolks rettigheter. Konvensjonen gir samene rett til å bevare og videreutvikle sin kultur, og pålegger myndighetene å treffe tiltak for å støtte dette arbeidet. Konvensjonen dekker også bestemmelser om landrettigheter, sysselsetting og arbeidsliv, opplæring, trygd og helse.⁸ I 2023 grunnlovsfestet Stortinget samenes status som urfolk, og bygde tilslutningen på at «staten Norge er bygget på territoriet til både samer og nordmenn».⁹

Statistikk og forskning om samer

Det registreres ikke opplysninger om borgernes etniske tilhørighet i offisiell statistikk i Norge. Registre over samer, jøder, kvener/norskfinner, romanifolk/tatere og romer har historisk blitt brukt som utgangspunkt for negative særtiltak og sosiale, kulturelle og rasehygieniske motiverte overgrep.

Siden det ikke føres statistikk over etnisk tilhørighet, mangler grunnlagsdata for å kunne utarbeide *individbasert* statistikk om personer med samisk-etnisk tilhørighet.¹⁰ Det er imidlertid mulig å gjennomføre forskning og undersøkelser om samer og andre etniske minoriteter hvis man tar hensyn til at etnisk tilhørighet er en sensitiv personopplysning som er underlagt særskilte regler for behandling.¹¹ For eksempel samler Senter for samisk helseforskning ved UiT Norges arktiske universitet inn anonyme helsedata om den samiske og nordnorske befolkningen gjennom helse- og levekårsundersøkelsen SAMINOR.¹²

⁵ Bufdir, u.å.

⁶ Sametinget, u.å.

⁷ Sønstebo, 2022, s. 7-8.

⁸ ILO-konvensjon nr. 169 (1989).

⁹ Hoelseth, 2023.

¹⁰ Sønstebo, 2022, s. 7.

¹¹ Fossheim & Ingjerd, 2024.

¹² Helsedata, u.å.

Fornorskingspolitikken

Fra midten av 1800-tallet og frem til slutten av 1970-tallet ble samer i Norge utsatt for en fornorskingspolitikk der hensikten var å assimilere samene inn i det norske samfunnet. Fornorskingspolitikken innebar at den samiske befolkningen måtte gi opp språk, religion og andre sider ved egen kultur. Politikken var preget av rasistiske holdninger og har over tid bidratt til å legitimere diskriminering av samer.

Den historiske erfaringen med statlig diskriminering, assimileringsspress og ekskludering preger fortsatt mange samers forhold til offentlige myndigheter.¹³ Mange samer bærer med seg fortidens behandling som en del av sin identitet. Frykten for diskriminering, fordommer og negative holdninger fører til at mange samer velger å skjule sin samiske identitet for å unngå ytterligere stigmatisering og marginalisering i det norske samfunnet.¹⁴ Negative holdninger i majoritetsbefolkningen kan vedvare selv om den offisielle politikken er endret, og mange samer opplever fortsatt hets og diskriminering.¹⁵

¹³ Folkehelseinstituttet, 2024; Dokument 19 (2022–2023).

¹⁴ Folkehelseinstituttet, 2024; Redd Barna, 2024.

¹⁵ Folkehelseinstituttet, 2024; Dokument 19 (2022–2023).

Sannhets- og forsoningskommisjonen

Sannhets- og forsoningskommisjonen ble oppnevnt av Stortinget i juni 2018 for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Kommisjonens mandat var tredelt: Den skulle gjennomføre en historisk kartlegging for å beskrive norske myndigheters politikk og virksomhet overfor de nevnte gruppene, undersøke ettervirkningene av fornorskingspolitikken i dag, og foreslå tiltak som kan skape større likeverd mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen. Kommisjonen leverte 1. juni 2023 sin rapport *Dokument 19 (2022–2023) Sannhet og forsoning – grunnlaget for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner*.

Kommisjonen påpeker at selv om fornorskingspolitikken er avviklet, har mange av handlingsmønstrene, holdningene og samfunnsstrukturene som fornorskingspolitikken bidro til, blitt videreført. Kommisjonen avdekker pågående urett, særlig i form av diskriminering og manglende anerkjennelse av samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Manglende implementering av regelverk som skulle sikre eller styrke minoritetene, har forsterket disse konsekvensene. I tillegg viser kommisjonen til at mellommenneskelige forhold som mobbing, latterliggjøring, motstand mot etniske uttrykk eller opplevd diskriminering kan gjøre det utfordrende for enkeltpersoner å opprettholde og uttrykke sin etniske identitet.

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport ble behandlet av Stortinget 12. november 2024, og Stortinget traff følgende vedtak:

Stortinget vil formidle sin dypeste beklagelse for de overgrep fornorskingspolitikken innebar for samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Med dette ber Stortinget om unnskyldning for tidligere stortings aktive rolle i fornorskingspolitikken, og erkjenner ansvar for denne politikkenes konsekvenser for grupper og enkeltindivider.¹⁶

Stortinget gjorde 16 andre vedtak om oppfølgingen av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, herunder vedtak om et nasjonalt kompetansesenter, lokale språk- og kulturarenaer for urfolk og nasjonale minoriteter, nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring for kvensk og samiske språk fra barnehage til voksenopplæring og en helhetlig melding om forsoningspolitikken og status i oppfølgingsarbeidet.¹⁷

Rasisme, hets og diskriminering

Diskriminering defineres i likestillings- og diskrimineringsloven som at noen blir behandlet dårligere enn andre på grunn av ett eller flere forhold ved personen det gjelder. Slike forhold kan for eksempel være personens religion, livssyn eller etnisitet.¹⁸ Dette kalles direkte forskjellsbehandling. Det kan også være diskriminering hvis noe som tilsynelatende skal gjelde likt for alle, likevel stiller noen dårligere enn andre på grunn av ett eller flere av

¹⁶ Innst. 30 S (2024-2025), vedtak 15.

¹⁷ Innst. 30 S (2024-2025).

¹⁸ Likestillings- og diskrimineringsloven § 7, jf. § 6.

Foto: Sametinget

diskrimineringsgrunnlagene i loven. Dette kalles indirekte forskjellsbehandling.¹⁹

Det finnes ikke én allmenngyldig forståelse av begrepet *rasisme*, og det er ikke definert i lov på samme måte som diskriminering. Straffebestemmelsene mot hatytringer og hatkriminalitet omfatter grove rasistiske ytringer og handlinger, men utover dette er ikke rasisme definert i lovverket. Felles for ulike forståelser av rasisme er antakelsen om at individer kan reduseres til en gruppetilhørighet, enten denne gruppetilhørigheten knyttes til nasjonalitet, utseende, kultur, etnisitet eller religion. Et annet sentralt trekk ved rasisme er antakelsen om at kultur, religion eller liknende kjennetegnes av bestemte egenskaper som er entydige og uforanderlige.²⁰

Hatefulle ytringer defineres i straffeloven § 185 som å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse, religion eller livssyn, seksuelle orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk, eller nedsatte funksjonsevne. Begrepene hatprat og hets defineres ofte bredere enn det som rammes av straffeloven. Med *hatprat/hets* menes ytringer som er stigmatiserende, nedverdiggende, trakasserende eller truende, og som er rettet mot et individ eller en gruppe på grunnlag av karakteristikker av hele gruppen (som for eksempel samisk bakgrunn).²¹

¹⁹ Likestillings- og diskrimineringsloven § 8, jf. § 6.

²⁰ Skorgen m.fl., 2023.

²¹ Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.

2

Utfordringer

Hets og diskriminering av samer er et stort samfunnsproblem. Mange samer bærer med seg fortidens behandling som en del av sin identitet, og mange opplever fortsatt fordommer, hets og diskriminering fra majoritetsbefolkningen og innad i samiske miljøer.

Mangel på kunnskap og kompetanse

Konsekvensen av flere hundre år med fornorskingspolitikk er at den norske majoritetsbefolkningen har liten kunnskap om samer, kvener/norskfinner og skogfinner.

innspill fra Sámi allaskuvla/Samisk høgskole

Mangel på kunnskap om samisk språk, kultur og levekår kan bidra til fordommer og diskriminering.²² Flere aktører og undersøkelser peker på at kunnskapen om samiske forhold er lav i storsamfunnet.²³ Enkelte unngår å oppsøke det offentlige tjenesteapparatet på grunn av manglende kompetanse i tjenestene, eller forteller om situasjoner der de selv må lære helsepersonell om samisk

²² Folkehelseinstituttet, 2024.

²³ Innspill fra innspillsmøter; Folkehelseinstituttet, 2024; Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.

kultur.²⁴ I rammeplan for de høyere helse- og sosialfaglige utdanningene er det fastsatt eget læringsutbytte om samenes status som urfolk og samers rettigheter. UiT Norges arktiske universitet har utarbeidet materiell som andre institusjoner kan bruke for å oppfylle læringsutbyttet.

Stortingsmelding om samisk språk, kultur og samfunnsliv

Regjeringen legger årlig frem en stortingsmelding om samisk språk, kultur og samfunnsliv. Tema for meldingene varierer fra år til år, men årsrapporten til Sametinget er fast vedlegg, og Sametingets vurderinger fremkommer i meldingsteksten som egne merknader.

Stortingsmeldingen skal i 2025 handle om kommunene og fylkeskommunenes ansvar for tjenestetilbudet til den samiske befolkningen. Meldingen vil omtale helse- og omsorgstjenester til eldre samer, barnevern og krisesentertilbud, i tillegg til andre sosial- og velferdstilbud i regi av blant annet arbeids- og velferdsforvaltningen. Tilbud som bidrar til å styrke barn og unges samiske språk og identitet skal omtales. Det er også aktuelt å inkludere noen tema som ble løftet i de to siste årlige stortingsmeldingene, herunder kompetanse og rekruttering i barnehage, grunnsopplæring og høyere utdanning, samt folkehelse i den samiske befolkningen.

En holdningsundersøkelse gjennomført av Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) i 2022 viser at omtrent 30 prosent av befolkningen har lite eller ingen kunnskap om samer, og 49 prosent oppgir at de lærte lite eller ingenting om samer på skolen. Andelen som har mye kunnskap om samer er størst blant de som er bosatt i Nord-Norge og blant de over 60 år. Om lag halvparten av respondentene oppgir at de aldri har vært i kontakt med samer.²⁵

I hurtigoversikten fra Folkehelseinstituttet trekkes helse- og omsorgstjenester og utdanningsinstitusjoner frem som arenaer der mangel på kunnskap er en utfordring.²⁶ I rapporten *Rasisme er overalt* finner Redd Barna at barneskoleelever med samisk bakgrunn opplever uvitenhet om samisk kultur blant lærere og medelever. Noen elever forteller om feilinformasjon i lærebøker, og at lærere og medelever har stereotypiske forestillinger om samer. Enkeltelever forteller også om undervisningssituasjoner der de selv har blitt oppfordret til å fortelle om samer og samisk kultur fordi læreren manglet kunnskap om temaet.²⁷

Når elever forstår reindriftens rolle som en bærekraftig og tradisjonell næring, kan de utvikle en større forståelse og respekt for de utfordringene reindriftssamene møter.

innspill fra prosjektet *Ut på vidda*

Barnehager og skoler er viktige for å styrke kunnskap om samisk kultur. Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver forutsetter

²⁴ Blix & Munkejord, 2022; Sundvall m.fl., 2023; Mienna m.fl., 2021.

²⁵ Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.

²⁶ Folkehelseinstituttet, 2024, s. 7.

²⁷ Redd barna, 2024.

at alle barnehager bidrar til at barna blir kjent med at samene er Norges urfolk og får kjennskap til samisk kultur. Skolene tok i bruk de nye læreplanene etter *Fagfornyelsen* i 2020. Gjennom hele opplæringen skal elevene få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. En studie om samiske veiviseres erfaringer viser at veiviserne så en tydelig sammenheng mellom kunnskapsnivået blant elever og lærere, og diskriminerende eller nedsettende atferd. Veiviserne opplevde et bedre samspill med elever og lærere som var godt forberedt og hadde satt seg inn i samisk kultur på forhånd.²⁸

Samiske veivisere

Samiske veivisere skal bidra til å øke kunnskapen om samer og samiske forhold blant unge i Norge. Dette gjøres blant annet ved at veiviserne besøker skoler rundt om i landet og videreutvikle nettsiden www.samiskeveivisere.no, som er en viktig informasjonskanal. Veiviserordningen har også som mål å fremme dialog mellom samisk ungdom og andre ungdommer, og bidra til å motvirke diskriminering og fordommer mot samer. Den primære målgruppen for ordningen er elever i videregående skoler.

Som følge av større etterspørsel fra skoler og at omfanget av samehets øker, styrket regjeringen bevilgningen til veiviserordningen med to millioner kroner i statsbudsjettet for 2024. Ordningen ble dermed utvidet fra fire til seks samiske veivisere fra skoleåret 2024/2025.

²⁸ Walsh-Knarvik, 2023.

Befolkningens holdninger til samer

Vi skal ikke tåle at samer utsettes for hets, hatprat, mobbing og diskriminering. Vi må stå opp for hverandre og si ifra hvis vi observerer slikt. Men det er ikke enkelt. Derfor må vi bygge en kultur og aksept for nettopp det.

innspill fra Røros kommune

Samer i Norge møter fremdeles fordommer og negative holdninger fra majoritetsbefolkningen. I NIMs undersøkelse oppgir 64 prosent av respondentene at de har et positivt inntrykk av samer, mens 3 prosent har et negativt inntrykk. 30 prosent oppgir at de verken har et positivt eller negativt inntrykk.²⁹ Selv om få personer gir direkte uttrykk for et negativt syn på samer, støtter en betydelig andel av befolkningen stereotypiske oppfatninger om samer. 27 prosent er enige i påstanden om at samer er for like nordmenn og for integrert i majoritetssamfunnet til å regnes som urfolk, og 23 prosent mener at samer har for mange særrettigheter, ordninger og goder.³⁰ En rapport fra Amnesty viser at den vanligste negative holdningen mot samer i kommentarfelt på Facebook er at samer hindrer fremskritt og moderne utvikling. Dette er spesielt knyttet til Fosen-saken.³¹

I områder hvor det bor mange samer, så kommer veldig ofte hetsen på bakgrunn av arealkonflikt. Det kan være industri som kraftverk, det kan være bønder vs. reindrift, eller noe så enkelt som hvilken familie som skal plukke bær på hvilken tue.

innspill fra Sametingets ungdomspolitiske utvalg

²⁹ Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.

³⁰ Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.

³¹ Analyse & Tall, 2023.

Fosen-saken

Fosen-saken handler om samenes rett til kulturutøvelse i forbindelse med vindkraftutbyggingen på Fosen i Trøndelag. I 2013 ga Olje- og energidepartementet tillatelse til å bygge flere vindkraftverk på Fosen, blant annet Storheia og Roan vindkraftverk. Begge disse vindkraftverkene berører beiteområder i Fosen reinbeitedistrikt.

Høyesterett avviste 11. oktober 2021 saken om utmåling av ekspropriasjonserstatning til reindriften på Fosen, med den begrunnelse at konsesjons- og ekspropriasjonsvedtakene var ugyldige. Høyesterett kom til denne konklusjonen fordi det krenket reindriftsutøvernes rett til kulturutøvelse etter FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter. Høyesterettsdommen hindret ikke at vindkraftverkene kunne fortsette driften, og dette skapte stor frustrasjon hos mange. 500 dager etter at høyesterettsdommen ble avsagt, og i ukene som fulgte, demonstrerte en rekke samer og sympatisører i Oslo.

Mange samer har delt negative erfaringer om å ikke føle seg forstått i møte med forvaltningen. Reindriftssamer beskriver en følelse av avmakt, og opplever at arealinngrep og konsekvensutredninger i liten grad involverer samiske perspektiver eller tar hensyn til den samlede effekten av ulike inngrep.³²

Foto: AdobeStock

Prosjekt mot hets og rasisme rettet mot reindriftsutøvere

Gjennom Reindriftsavtalen 2024/2025 er det satt av midler til å videreutvikle Norske Reindriftsamers Landsforbunds prosjekt mot hets og rasisme rettet mot reindriftsutøvere. Et mål er at prosjektet blir en del av organisasjonens ordinære drift. Gjennom prosjektet er det utviklet en egen nettside, reinfakta.no.

Reinfakta.no

Målet med nettsiden er å minske hets og fjerne myter om reindriftsutøvere og reindriftnæringen ved å formidle fakta og informasjon om reindriften til norske forbrukere, media og samfunn.

Ved å formidle objektiv faktainformasjon og kommunikasjon fra næringens ståsted bidrar plattformen til å øke folks kjennskap til og forståelse av reindriftnæringen, samt å bygge bro mellom reindriftsutøvere og resten av samfunnet.

³² Dokument 19 (2022-2023).

Hets og diskriminering

Det er en generell mangel på anerkjennelse av at samer er utsatt for rasisme og diskriminering i dag.

innspill fra LDO

Folkehelseinstituttet finner at forekomsten av diskriminering, mobbing, vold og trusler er høyere mot samer enn ellers i befolkningen. Diskrimineringen skjer på ulike arenaer, men rapporteres oftest i lokalsamfunnet, i skole- og utdanningssektoren og i helse- og omsorgstjenester.³³ I en undersøkelse blant samer i aldersgruppen 16-31 år, oppga 41 prosent at de opplever diskriminering *noen ganger i året* og 26 prosent at de har opplevd diskriminering én gang. Rundt halvparten oppga at diskrimineringen har sammenheng med deres etniske bakgrunn.³⁴ I rapporten *Barn og unges erfaringer med rasisme og diskriminering* forteller unge samer at rasisme og negative kommentarer spesielt forekommer i bygdene og på sosiale medier.³⁵

Hets og diskriminering kan ta mange former og spenner fra nedsettende kommentarer og verbale krenkelser til trusler, vold og grov hatkriminalitet.³⁶ Sannhets- og forsoningskommisjonen peker i sin rapport på et *mengdeproblem*. Man kan håndtere én eller to vonde kommentarer, men mengden er belastende.³⁷

samehets.no

I april 2024 lanserte Sametinget i samarbeid med Politidirektoratet nettsiden [samehets.no](https://www.samehets.no). Nettsiden henvender seg til samer som har opplevd samehets og gir veiledning om hva som kan gjøres i ulike situasjoner. Veilederen tar utgangspunkt i ulike arenaer hvor man kan oppleve samehets: digitalt, på jobb, på skole, i media, i møte med det offentlige og andre steder.

Samehets kan være straffbart. Veilederen viser hvordan man kan ta kontakt med politiet, hvordan man anmelder og hvordan man kan tipse politiet hvis man er vitne til samehets.

Formålet er å bidra til å redusere mørketall, bringe samehets frem i lyset, redusere belastningen for den som er utsatt og bidra til forebygging av samehets.

³³ Folkehelseinstituttet, 2024.

³⁴ Hansen & Skaar, 2021.

³⁵ Proba samfunnsanalyse, 2023.

³⁶ Folkehelseinstituttet, 2024.

³⁷ Dokument 19 (2022-2023).

Regionale forskjeller

Jo lenger nord man kommer, jo mer hets er det. I nord er ikke lenger problemet ren uvitenhet som kan rettes opp i hurtig, men tvert imot at personene som hetser har et bias, de har gjort opp et bilde av samer og velger å bruke det mot dem.

innspill fra Sametingets ungdomspolitiske utvalg

I arbeidet med handlingsplanen har det blitt avdekket betydelige regionale forskjeller i opplevelsen av hets og diskriminering. Flere har påpekt at det føles tryggere å gå i kofte på kveldstid i Oslo enn i Tromsø, og at hetsen mot samer øker jo lengre nord man kommer. Dette bekreftes i NIMs rapport, som viser at andelen med negative holdninger til samer er høyere blant personer bosatt i Nord-Norge enn landsgjennomsnittet. Videre tror 9 prosent av respondentene at andre har et negativt syn på samer. Disse holdningene begrunnes med en oppfatning om at samer er (for) kravstore, og at de som minoritet har for store og urimelige rettigheter. Andre mener at reinbeitekonflikter bidrar til å forsterke negative holdninger mot samer.³⁸

Samer med tilknytning til reindrift, med synlige samiske kjennetegn (klær, språk, navn), i særskilte yrker, og samer med flere minoritetskjenntegn er særlig utsatt for hets og diskriminering.³⁹ Personer med sterk samisk tilhørighet rapporterer om omfattende diskriminering både fra majoritetssamfunnet

og innad i samiske miljøer.⁴⁰ Årsakene til hetsen kan variere, men ofte handler det om at enkelte ikke blir ansett som *samisk nok*, at de ikke lever opp til bestemte normer for hva det er å være same, eller grunnet forhold i familien.⁴¹ Ungdommene i undersøkelsen til Proba samfunnsanalyse fremhevet også konflikter innenfor det samiske miljøet, spesielt knyttet til reindrift og familiebakgrunn.⁴²

Situasjonen i Nord-Norge må sees på med alvor. Mobbing fører til at unge samer velger bort sin identitet og lar være å enten bruke eller lære seg de samiske eller kvenske språkene.

innspill fra Stopp hatprat

Språkkampanje i Nordland

Nordland fylkeskommune har i samarbeid med reklamebyrået BYRAA utviklet en digital kampanje for å øke bevisstheten om samisk tilstedeværelse og om de fem samiske språkene som eksisterer i Nordland.

Kampanjen har betydd mye for Nordlands befolkning og har blant annet bidratt til at noen har begynt på språkkurs, og at flere har tatt aktive grep for å bli kjent med egen samiske historie.

³⁸ Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.

³⁹ Møllersen, 2018.

⁴⁰ Folkehelseinstituttet, 2024.

⁴¹ Folkehelseinstituttet, 2024.

⁴² Proba samfunnsanalyse, 2023.

Situasjonen i Sverige og Finland

Også i Sverige og Finland utgjør hets og diskriminering av samer en stor utfordring. I Finland forekommer ofte hets mot samer på sosiale medier, spesielt i forbindelse med saker som omhandler samiske rettigheter. I en studie om etnisk diskriminering og mental helse blant den samiske befolkningen i Sverige oppga 56 prosent av respondentene at de har opplevd rasisme eller diskriminering på grunn av deres samiske bakgrunn.⁴³

I en svensk rapport om hatkriminalitet mot samer fremgår det at samer fra reindriftsfamilier kan være særlig utsatt for hatkriminalitet. Hatkriminalitet skjer ofte i mindre samfunn der *alle kjenner alle*, og den som utsettes kjenner ofte gjerningspersonen. Rapporten fremhever at hatefulle ytringer på sosiale medier utgjør en betydelig utfordring. Mange av ytringene er relatert til samiske rettigheter, særlig saker som gjelder kraftutbygging og infrastruktur.⁴⁴

Arbeidsprogram mot rasisme mot samer

Det svenske arbeidsprogrammet Åtgärdsprogram mot rasism mot samer ble lansert i 2022 og er et tillegg til den nasjonale planen mot rasisme og hatkriminalitet. Programmet er bygget på fire strategiske områder: mer kunnskap, utdanning og forskning, styrket forebyggende arbeid på nett, et mer aktivt rettsvesen og styrking av sivil samfunn. Arbeidsprogrammet løper fra 2022–2024.

Sannhet og forsoning i Finland og Sverige

Finland opprettet en sannhets- og forsoningskommisjon for samer i 2021. Samme år opprettet Sverige en sannhetskommisjon for samer, med et mandat som inkluderer forsoning som en del av oppdraget. Begge kommisjonene skal avslutte sin gransking i desember 2025.

⁴³ La Parra-Casado m.fl., 2023.

⁴⁴ Wallin & Huuva, 2024.

Foto: Sametinget

Medieomtale og hets på internett

Mye av samehetsen foregår på sosiale medier.⁴⁵ NIMs undersøkelse viser at 15 prosent av respondentene har observert hatprat/hets⁴⁶ rettet mot samer, og omtrent halvparten observerte dette på internett og i sosiale medier. Hatpraten/hetsen handler ofte om samiske rettigheter og påstander om at disse rettighetene er urettmessige og blir misbrukt. Kommentarene er ofte relatert til utbyggingsprosjekter innen vindkraft og gruvedrift, og retten til utmark og beiteområder.⁴⁷ Mange reindriftsutøvere er bekymret for omtalen reindriften får i media og opplever omtalen som belastende.⁴⁸

Som følge av Fosen-aksjonene har vi sett økende samehets på internett. Som samisk har jeg selv opplevd mye av denne hetsen bare for å være deltagende i demonstrasjoner og åpent samisk. Bare ved å dele bilder eller kommentere innlegg, snakke høyt om situasjonen eller ved å ta til orde har jeg fått hets.

innspill fra Stopp hatprat

En rapport fra Amnesty viser at kommentarer preget av negative holdninger og stereotyper økte med nesten 10 prosent som en direkte følge av diskusjonene om Fosen-saken, og at én av fire ytringer om samer på Facebook er negative. De fleste negative kommentarene er innenfor ytringsfrihetens grenser og kun rundt 1 prosent av kommentarene kan defineres

⁴⁵ Folkehelseinstituttet, 2024.

⁴⁶ Se definisjon av begrepet hets/hatprat på s. 14.

⁴⁷ Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.

⁴⁸ Møllersen, 2018.

som hatefulle ytringer etter straffeloven.⁴⁹ Kommentarene kan likevel oppleves som belastende.⁵⁰

Stortingsmelding om trygg digital oppvekst

Sosiale medier og andre digitale plattformer har gjort det mulig for barn og unge å delta og kommunisere på nye måter, og det gir mange muligheter. Samtidig risikerer barn og unge å bli utsatt for rasisme, diskriminering og hatytringer på nett, og barn og unge med minoritetstilhørighet er ekstra utsatt.

Regjeringen legger vinteren 2025 frem en melding til Stortinget om trygg digital oppvekst. I arbeidet med meldingen har det blitt lagt vekt på å innhente innspill fra barn og unge selv. Samiske barn og unge, ved Samisk elevforum, ble invitert til å gi innspill til meldingen. På spørsmål om de synes det er forskjeller mellom samiske barn og andre barn på nett, svarte de at mange samiske barn opplever rasisme og diskriminering fra en tidlig alder, og at det er liten mulighet for å bruke samisk språk i den digitale hverdagen. På spørsmål om det er noe spesielt de vil fortelle om samiske barns digitale liv, sa de at det er særlig viktig med digital kontakt for samiske barn på grunn av store avstander, og at det er færre aktiviteter der enn andre steder. De tror ellers at det er mye likt mellom det digitale livet til samiske og andre barn.

⁴⁹ Facebook har verktøy for automatisk moderering av kommentarer. I tillegg har mange medie- og politiker-sider egne moderatorer. Kommentarer som har blitt slettet gjennom automatisk eller manuell moderering, er ikke inkludert i analysen gjennomført av Analyse & Tall på vegne av Amnesty (2023).

⁵⁰ Analyse & Tall, 2023.

Mange redaktører og journalister kjenner godt til at samiske spørsmål er blant temaene der man må følge ekstra nøye med, moderere debattene og dessverre ofte stenge kommentarfeltene.

innspill fra Norsk Redaktørforening

Et mangfold av frie og uavhengige redaktørstyrte, journalistiske medier er en forutsetning for en åpen og opplyst samtale der ulike syn kommer til uttrykk. I NIMs holdningsundersøkelse ble de som oppga at de har hørt om samer, spurt om de har lest, sett eller hørt saker i media om gruppen de siste tolv månedene. 81 prosent hadde lagt merke til nyhetssaker om samer, som vanligvis ble oppfattet å fremstille samer på en positiv eller balansert måte.⁵¹

De samiske ungdommene Proba samfunnsanalyse intervjuet i forskningsprosjektet *Barn og unges erfaringer med rasisme og diskriminering* opplevde at media kun setter søkelys på negative historier om samer. Ungdommene mente at dette bidrar til en skjev fremstilling av deres levesett, og etterlyste et mer positivt og nyansert bilde som reflekterer deres egne opplevelser som samer. De trakk også frem sosiale medier, særlig Facebook, som arenaer hvor rasisme og negative kommentarer forekommer.⁵²

Det som skjer i kommentarfeltene er egentlig bare et symptom på et veldig stort samfunnsproblem som vi har. Og det samfunnsproblemet har vi på alle nivå.

innspill fra Norske reindriftssamers landsforbund

⁵¹ Norges institusjon for menneskerettigheter, 2022.

⁵² Proba samfunnsanalyse, 2023.

Tilskudd til samiske aviser

Gjennom forskrift om tilskudd til samiske aviser legger regjeringen til rette for demokratisk debatt, meningsdanning og språkutvikling i det samiske samfunnet. Samiske aviser har mottatt statlig driftstilskudd siden 1978. Tilskuddsordningen omfatter i dag kun papiraviser. I meld. St. 17 (2018-2019) konkluderte regjeringen med at det skal høres et forslag om å gjøre tilskuddsordningen plattformnøytral, blant annet for å kunne stimulere til et større samisk mediemangfold.

NRK og NRK Sápmi

Fra 2018 ble det presisert i ny vedtektsbestemmelse at NRK skal bidra til å styrke de samiske språkene, og samisk identitet og kultur. NRK skal tilby innhold på alle de tre samiske språkene. NRK tilbyr et daglig medietilbud til den samiske befolkningen og bidrar til å synliggjøre det samiske samfunnet og kulturen for alle i Norge.

NRK Sápmi har et særskilt ansvar for produksjon og formidling av nyheter, aktualiteter, drama og annet medieinnhold til den samiske befolkningen. NRK Sápmi skal bidra med innhold for å styrke samisk kultur og språk, og formidle samisk kultur og samfunn til hele befolkningen i Norge. NRK Sápmi samarbeider med de samiske redaksjonene i Yle, Sveriges Television og Sveriges Radio.

NRK Sápmi har et eget samisk talentprogram for å rekruttere nye unge journalister.

Samer med flere minoritetsidentiteter

Det å tilhøre flere minoriteter kan by på særskilte utfordringer og føre til sammensatt eller dobbel diskriminering. Samer som tilhører flere minoritetsgrupper kan være særlig utsatt for hets og diskriminering, både fra storsamfunnet og innenfor det samiske samfunnet.⁵³

Særlig i tilknytning til tradisjonelle næringer er det en sterk mannsdominans som gjør at normalitet og normer defineres ut fra menn. Det har vært en tendens i de samiske samfunnene til ikke å snakke åpent om bestemte temaer som kjønn, seksualitet, overgrep og konflikter. De siste årene har økt fokus på blant annet likestilling gjort det enklere å snakke om skeive kjønnsidentiteter og vold i de samiske samfunnene.

Sametingsrådets redegjørelse om
kjønnslikestilling, 2020

Samiske personer som tilhører en seksuell minoritet rapporterer om at de kan føle seg marginalisert i det samiske miljøet. Noen velger å skjule sin seksuelle orientering for å unngå hets og sosial utstøting. Forventninger om å kle seg og oppføre seg på bestemte måter i det samiske samfunnet kan gjøre det vanskelig å uttrykke sin identitet slik en selv ønsker.⁵⁴ Unge skeive med samisk bakgrunn i Sápmi rapporterer at de opplever taushet rundt seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika. Det kan fremdeles være vanskelig å være skeiv i de samiske miljøene, men det har blitt bedre, blant annet som følge av flere skeive, samiske rollemodeller. I tillegg arrangeres Sápmi Pride

⁵³ Fladmoe m.fl., 2019.

⁵⁴ Olsén m.fl., 2018.

årlig, noe som har bidratt til mer synlighet og aksept.⁵⁵

Årets nordlige folk 2024: Skeive urfolk

I over 20 år har Riddu Riđđu hatt spesielt fokus på urfolk i nord gjennom programmet Årets nordlige folk, der de hedrer ulike urfolk gjennom folk-til-folk samarbeid og kunstuttrykk. I 2024 hedret festivalen skeive urfolk som Årets nordlige folk.

Festivalen viser til at mangfoldig seksualitet og flere kjønn er en del av historien og kulturarven i mange urfolkssamfunn. De trekker frem at det likevel kan være knyttet store utfordringer til det å være en minoritet i minoriteten, og at mange skeive urfolk opplever å ikke bli akseptert av sine egne.

Personer med funksjonsnedsettelse kan møte utfordringer som mangel på helseundersøkelser på samisk språk og mangel på kulturelt tilpassede hjelpemidler. Dette kan skape barrierer for helse-tjenester og nødvendig støtte, og ytterligere marginalisere gruppen.⁵⁶ I en nordisk rapport om samer med funksjonsnedsettelse i Finland kommer det frem at både det å ha en funksjonsnedsettelse og det å være samisk bidrar til diskriminering. Holdningene er forbedret, men historiske opplevelser har fremdeles innvirkning på samiske liv i dag.⁵⁷ Samer med utviklingshemming, særlig kvinner, er spesielt utsatt for diskriminering og ekskludering.⁵⁸

⁵⁵ Stubberud m.fl., 2018; Løvold, 2015; Hansen & Skaar, 2021.

⁵⁶ Olsén m.fl., 2018.

⁵⁷ Hokkanen, 2017.

⁵⁸ Melbøe m.fl., 2016.

TryggEst

TryggEst skal bidra til å forhindre, avdekke og håndtere vold og overgrep mot risikoutsatte voksne. Å være særlig risikoutsatt innebærer å leve i en situasjon som gir økt risiko for å oppleve vold, overgrep eller omsorgssvikt, for eksempel på grunn av en funksjonsnedsettelse, høy alder eller minoritetsbakgrunn. Informasjonen om TryggEst er oversatt til nord- og sørsamisk, og flere kommuner i samisk forvaltningsområde er TryggEst-kommuner.

Konsekvenser av rasisme, hets og diskriminering

Diskriminering som har vart lenge, gjennom flere generasjoner, har i mange tilfeller ført til usynliggjøring av etniske markører, identitet og til slutt til språk- og kulturskifte. Personlige historier fra sørsamiske reindrifsmiljøer viser at svært mange har svekket tillit til myndighetene, og mange forteller om hvordan norske myndigheter har påført dem skam.

innspill fra Sámi allaskuvla

Hets og diskriminering har konsekvenser for de som rammes direkte, for tilskuere og for samfunnet som helhet. Det er godt dokumentert at støtte fra tilskuere kan ha en positiv effekt på personer som opplever hets og diskriminering. Motsatt kan fravær av støtte styrke de negative effektene av uønskede hendelser.⁵⁹

⁵⁹ Norges institutt for menneskerettigheter, 2022.

Foto: Sametinget

Diskriminering og fornorsking over tid har satt dype spor i den samiske befolkningen og deres tillit til storsamfunnet. Samer som har blitt utsatt for diskriminering rapporterer oftere om helseproblemer enn de som ikke har opplevd diskriminering.⁶⁰ Sannhets- og forsoningskommisjonen påpeker at selv om fornorskingspolitikken formelt sett er avvirket, lever mange av dens holdninger og atferdsmønstre videre i dag. Mange samer har gjennom lang tid opplevd diskriminering i møte med myndigheter og offentlige institusjoner. Svekket tillit til norske myndigheter kan videreføres til nye generasjoner og gjøre at også yngre samer mangler tillit til offentlige instanser.⁶¹

Hatefulle ytringer rettet mot den samiske befolkningen kan skape utrygghet og en følelse av utenforskap.⁶² Både Sannhets- og forsoningskommisjonen og Ytringsfrihetskommisjonen har avdekket at sjikane, trakassering og harde ordskifter kan skremme folk fra å delta i debatten og føre til *ytringstrøtthet*.⁶³ Det er særlig en utfordring at unge stemmer stilner.⁶⁴ Dersom enkelte stemmer og perspektiver systematisk støtes ut, vil det undergrave ytringsfriheten og den åpne og opplyste offentlige samtalen.⁶⁵

⁶⁰ Folkehelseinstituttet, 2024.

⁶¹ Midtbøen & Lidén, 2015; Dokument 19 (2022-2023); Wollscheid m.fl., 2021.

⁶² Hansen & Skaar, 2021.

⁶³ Dokument 19 (2022-2023), s. 620.

⁶⁴ Hansen & Skaar, 2021.

⁶⁵ NOU 2022: 9, s. 188.

3

Styrking av samisk identitet

Samiske møteplasser som festivaler, idrettsarrangementer og nordiske fora bidrar til å styrke samisk identitet. Deltakelse på slike arenaer bygger fellesskap og kan styrke den enkeltes motstandskraft mot diskriminering.

Kultur, idrett og frivillighet

Deltakelse i kultur-, idretts- og frivillighetssektoren bidrar til fellesskap og toleranse, og gir ferdigheter og erfaringer som kan ha betydning gjennom hele livet. Kultur, idrett og frivillighet bidrar også til å styrke samisk identitet, og deltakelse kan gi den enkelte økt motstandskraft mot diskriminering.

Deltakelse i frivillige organisasjoner kan være med å fremme mellommenneskelig tillit, og bidra til fellesskapet, robuste lokalsamfunn og redusere sosial distanse. Deltakelse i fritidsaktiviteter for barn og unge er viktig med tanke på å utvikle fellesskap, identitet, mestring og tilegne seg ferdigheter og erfaringer.

innspill fra Sámi Valáštallan Lihttu

Alle inkludert

Regjeringen la våren 2024 frem handlingsplanen *Alle inkludert!* Handlingsplanen har seks innsatsområder og 43 tiltak som skal gjøre det lettere for alle å delta i kultur-, idretts- og friluftslivsaktiviteter.

Pilotmidler for større mangfold og inkludering i det frivillige kulturlivet

Regjeringen har lansert et treårig krafttak for mangfold og inkludering i kulturfrivilligheten. Målet er at flere barn og unge får delta i et mangfold av lokale kulturaktiviteter. Kulturtanken lyser ut søkbare midler, opptil 5 millioner kroner, til tiltak som kan senke barrierene for deltakelse og gi flere et større tilbud i det frivillige kulturlivet. Midlene skal stimulere til nettverk, kompetansebygging, deling og samarbeidsprosjekter.

Idretten

Sport og idrett har en sentral plass i det samiske samfunnet, og fysisk aktivitet er en integrert del av den samiske kulturen. Idretten gir samiske samfunn mulighet til å spre kunnskap og ferdigheter videre til nye generasjoner og bidrar til å fremme det samiske språket. Deltakelse i idrett spenner fra tradisjonelle aktiviteter som reinkappkjøring og lassokasting til idretter som fotball og langrenn hvor samer deltar på nasjonalt og internasjonalt nivå.

Sámi Valáštallan Lihttu (SVL)

Gjennom spillemiddelordningen til idrettsformål mottar Sametinget tilskudd fra Kultur- og likestillingsdepartementet til samisk idrett. Tilskuddet blir viderefordelt til Sámi Valáštallan Lihttu (SVL) som en del av Sametingets støtte til samisk idrett. SVLs formål er å gi barn og unge muligheten til å være aktiv og sosial gjennom samiske idrettsgrener. Samisk idrett skal være identitetsskapende og samtidig være bærer av den samiske kulturarven, inkludert språket. En uttalt målsetting er at idretten skal være grenseoverskridende og samlende i Sápmi.

SVL har et eget prosjekt, Ovttas, der de utvikler en arbeidsmetode for håndtering av rasisme og diskriminering innen idrett. Formålet med prosjektet er å synliggjøre den samiske kulturen gjennom idretten i alle kommuner i Nordland, Troms og Finnmark.

MII-MET-VI

MII-MET-VI er et prosjekt som skal hindre rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer i perioden 2024–2026. MII-MET-VI drives av Finnmark Fotballkrets og gjennom deres 34 klubber i alle Finnmark sine 18 kommuner.

I 2024 mottok Sametinget 3,5 millioner kroner til samisk idrett gjennom spillemiddelordningen til idrettsformål. Formålet med tilskuddet er å opprettholde og videreutvikle samisk idrett som en del av samisk kultur, språk og identitet. Tilskuddet skal bidra til at flere barn og unge kan drive med idrett og fysisk aktivitet innenfor både tradisjonelle samiske idretter og andre idrettsgrener. Samisk idrett kan også motta tilskudd fra spillemidlene til utbygging av idrettsanlegg.

Kunst og kultur

Kunst og kultur gir viktige bidrag til et levende demokrati. Samisk kulturarv, kunst og språk har en identitetsskapende funksjon. Samiske kulturinstitusjoner som museer og teater bidrar sammen med samiske festivaler og kulturarrangementer til livskvalitet og god helse, og er trygge arenaer og møteplasser. Disse miljøene forvalter kunnskap om samisk kunst, kultur og språk, og bidrar til både revitalisering, utvikling, videreføring og synliggjøring av kultur og språk.

Čoarvemátta. Foto: Kultur- og likestillingsdepartementet

Samer skal kunne vokse opp på lik linje med alle andre, hvor de kan omfavne sin kultur uten å bli pyntet på og uten å bli køddet med eller tullet om og med, og bare da kan vi sikre at alle kommer til å få et finere blikk og et finere omfavn av hva samisk kultur er og hva samer er, verden og landet over.

innspill fra Stopp hatprat

Sannhets- og forsoningskommisjonen peker på at majoritetsbefolkningen har behov for mer kunnskap om samer. Samenes egne kompetansemiljøer og kulturinstitusjoner har en viktig funksjon for å oppnå dette. Gjennom sterke kompetansemiljøer kan egen kulturen forvaltes på egne premisser, og faglige samarbeid og kunnskapsdeling kan skje under likeverdige forutsetninger. De fleste samiske kunst- og kulturinstitusjonene ligger imidlertid i Sápmi, og utenfor store bysenter.

Det er viktig at samisk kunst og kultur også er innlemmet i institusjoner og annet kulturliv i resten av samfunnet. I 2024 kartla Proba samfunnsanalyse hvordan kulturvirksomheter over hele landet arbeidet med samisk kunst og kultur. Undersøkelsen viser at det er stor interesse for arbeid med samisk kunst og kultur, og for samarbeid med samiske kulturvirksomheter. Imidlertid hindres samiske samarbeidspartnere av svak økonomi og liten kapasitet. Rapporten foreslår flere tiltak som økt kompetanse og flere arenaer for formidling. Et konkret tiltak som foreslås er å regelmessig innhente informasjon fra nasjonale kulturinstitusjoner om hvordan de arbeider med samisk kunst og kultur, for å følge utviklingen av dette arbeidet over tid.⁶⁶

⁶⁶ Proba samfunnsanalyse, 2024.

Samiske signaturbygg

Statsbygg har på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet oppført et nybygg i Kautokeino, der Samisk videregående skole og reindriftsskole og det samiske nasjonalteateret Beavvváš er samlokalisert. Samlokaliseringen vil ha stor betydning for infrastrukturen for den samiske kulturen i Norge, og bidra til å styrke og bevare samisk identitet, språk og kultur, samt forteller- og scenekunst.

Internasjonalt samarbeid

Samenes tradisjonelle bosettingsområder strekker seg over fire nasjonalstater: Norge, Sverige, Finland og Russland. Mange samer har tilhørighet i flere av landene. Det er derfor viktig å legge til rette for samarbeid mellom den samiske befolkningen på tvers av landegrensene.

Myndighetene i Finland, Sverige og Norge har samarbeidet om samiske spørsmål siden 1964, da Nordisk samarbeidsorgan for same- og reindriftsspørsmål ble opprettet. I 2001 ble samarbeidsutvalget erstattet av Nordisk embetsmannsorgan for samiske spørsmål. Sametingene er representert i dette organet.⁶⁷ Sametingspresidentene og ministrene med ansvar for samiske saker i Finland, Sverige og Norge har siden 2000 møtt hverandre

regelmessig for gjensidig orientering, drøfting og behandling av samiske spørsmål av felles interesse. Hets, trusler og rasisme mot samer har blitt drøftet under embetsorganets møter og i president- og ministermøtet de siste årene. Sametingene i Finland, Sverige og Norge har opprettet et felles samarbeidsorgan, Samisk parlamentarisk råd, for å sikre et institusjonalisert samarbeid mellom sametingene i saker som berører samer i flere stater eller samene som ett folk.

Arktisk råd

Arktisk råd er det viktigste internasjonale forumet for arktiske spørsmål. Siden opprettelsen i 1996 har Arktisk råd vært en viktig arena for å håndtere spørsmål som er felles for de arktiske statene, med særlig vekt på miljø, klima og bærekraftig økonomisk utvikling. Arktisk råd består av de åtte arktiske statene (Canada, Danmark, Finland, Island, Norge, Russland, Sverige og USA), samt seks permanente urfolksorganisasjoner.

Urfolk har en viktig stemme i Arktisk råd gjennom urfolksorganisasjonene som deltar i rådets arbeid. Det er viktig og verdifullt at ulike urfolksperspektiver til enhver tid kommer til syne i diskusjoner og prosjekter som Arktisk råd gjennomfører.

⁶⁷ Kommunal- og distriktsdepartementet, 2020.

Nordisk ministerråd

Nordisk ministerråd bevilger årlig støtte til samisk samarbeid på kulturområdet. Midlene fordeles mellom Samerådet og Samisk kunstnerråd og går til å styrke samisk kultursamarbeid på tvers av landegrensene i Norden. Det gis støtte til bevaring av den samiske kulturarven og de samiske språkene. Barn og unge er en viktig målgruppe for innsatsen. På utdanningsområdet gir Nordisk ministerråd årlig støtte til Nordisk Samisk Institutt.

FNs erklæring om urfolks rettigheter (UNDRIP) ble vedtatt av FNs generalforsamling i 2007, med sterk støtte fra norske myndigheter og Sametinget. Erklæringen omhandler både individuelle menneskerettigheter som enkeltindivider med urfolksbakgrunn har, og rettigheter av mer kollektiv karakter, som gjelder hvert urfolk som samlet gruppe. Erklæringen legger viktige føringer i det videre arbeidet for å forstå hvilke rettigheter urfolk har og peker på det særskilte vernet som urfolk har for å kunne bevare språk, kultur og levesett. Videre viser erklæringen at urfolk ikke skal utsettes for diskriminering i utøvelsen av sine rettigheter eller på bakgrunn av sin status som urfolk. Det påhviler også stater et ansvar for å forebygge etnisk diskriminering av urfolk.

Andre FN-mekanismer som tar opp urfolks-spørsmål inkluderer FNs permanente forum for urfolkssaker (UNPFII), FNs spesialrapportør for urfolks rettigheter og Ekspertmekanismen for urfolks rettigheter (EMRIP). Mekanismene har en viktig rolle i oppfølging av spørsmål knyttet til urfolks rettigheter. Som del av arbeidet med

å styrke urfolks deltakelse i FN er man også oppmerksom på problemstillinger knyttet til represalier og negative reaksjoner mot urfolksrepresentanter som deltar i FNs arbeid.

Styrking av urfolks deltakelse i FN

De siste årene har det pågått et arbeid for å styrke urfolks deltakelse i FN, slik at urfolks representative institusjoner (som Sametinget) vil få anledning til å bli akkreditert på selvstendig grunnlag og gis tilgang til fora hvor saker som angår dem behandles. Norske myndigheter har vært aktive i diskusjonene og støtter styrket deltakelse. Muligheten til å representere seg selv er grunnleggende, og norske myndigheter vil fortsette å kjempe for dette.

Internasjonalt kultursamarbeid

Kultursamarbeid på tvers av grensene i nord er viktig. Kultur- og likestillingsdepartementet har satt av egne midler til kultursamarbeid i nordområdene. Noe av dette går til samiske aktører som Riddu Riđđu-festivalen i Kåfjord og kunstnerfellesskapet Dáiddadállu i Kautokeino. Tilskuddene skal fremme kontakt og samarbeid over grensene i nord. I tillegg er det satt av midler til kulturprogrammet Barentskult. Disse midlene fordeles etter utlysning til profesjonelle nordnorske kulturaktører til samarbeid med partnere i de nordlige regionene i Sverige og Finland. Ordningen er også åpen for samiske aktører og prosjekter.

Innsatsområde 1:

Dialog og et velfungerende demokrati

Felles møteplasser bidrar til å motvirke fordommer og skape gjensidig tillit og respekt. Regjeringen iverksetter flere tiltak for å styrke dialog og kulturforståelse, og for å forebygge hets og diskriminering av samer.

TILTAK 1:

Etablere samarbeidsforum mot hets og diskriminering av samer

Regjeringen vil gjøre det enklere å samordne innsatsen mot hets og diskriminering av samer. Mange aktører gjør et godt arbeid for å motvirke hets og diskriminering, men innsatsen er spredt over hele landet og mangler et felles møtepunkt. Regjeringen vil, i samarbeid med Sametinget, etablere et samarbeidsforum for erfaringsutveksling og samarbeid mellom ulike aktører på feltet.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 2:

Samarbeide med Sametinget og Samisk elevforum for å sikre medvirkning

At barn og unge får medvirke i saker som angår dem, er en viktig forutsetning for god politikkutforming og tjenesteutvikling for barn og unge. Dette gjelder også politikk og tiltak som skal forebygge hets og diskriminering av samer. Regjeringen vil legge til rette for at Samisk elevforum på egnet måte får medvirke i utforming av politikk som er særlig viktig for samiske barn.

Ansvarlig departement: alle

TILTAK 3:

Styrke tilskuddsordningen mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer

Regjeringen vil øke bevilgningen til tilskuddsordningen mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer. Tilskuddsordningen skal legge til rette for initiativer og aktiviteter som har til hensikt å motvirke rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer på grunn av etnisitet, religion og livssyn.

Tilskuddsordningen skal evalueres i løpet av planperioden.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 4:

Øke støtten til Stopp hatprat

Regjeringen vil øke driftstøtten til Stopp hatprat. Stopp hatprat gir ungdommer verktøy og kunnskap for å stå imot hatprat og menneskerettighetsbrudd på nett. Stopp hatprat driver også opplæring i menneskerettigheter for lærere, ungdomsarbeidere og andre som er i kontakt med ungdom.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 5:

Tilpasse familierådsmodellen til samiske familier

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) skal arbeide for å sikre at familierådsmodellen er tilpasset samiske familier. Et familieråd er et møte der familie, slekt og venner samles sammen med offentlige hjelpere for å finne løsninger på utfordringer som et barn eller en ungdom står overfor. Målet er å lage en plan som kan forbedre situasjonen for barnet og familien, og der samisk språk, kultur og tradisjoner også ivaretas. Familieråd benyttes mest i barnevernet og for barn og unge mellom 0–24 år.

Ansvarlig departement: Barne- og familiedepartementet

TILTAK 6:**Styrke motstandskraften mot desinformasjon**

Regjeringen vil lansere en strategi for å styrke motstandskraften mot desinformasjon. Feilinformasjon og desinformasjon som spres på internett og i sosiale medier kan være en trussel mot demokratiet. Minoriteter kan være særlig utsatt for fordommer som skapes og spres som desinformasjon på internett. Strategien er en del av oppfølgingen av Ytringsfrihetskommisjonens utredning, *NOU 2022: 9*. Regjeringen tar sikte på å legge frem strategien våren 2025.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 7:**Legge til rette for en åpen og opplyst samtale**

Regjeringen vil legge frem en strategi for en åpen og opplyst samtale. Strategien skal redegjøre for regjeringens arbeid med å oppfylle *infrastrukturkravet* i Grunnloven – inkludert hvordan det tilrettelegges for et velfungerende ytringsrom, en god ytringskultur, og ytringsberedskap hos borgerne. Arbeidet vil ta utgangspunkt i Ytringsfrihetskommisjonens utredning og den omfattende høringen som ble gjennomført i etterkant. Minoritetenes forutsetninger og muligheter for å delta i en åpen og opplyst samtale vil være et viktig tema.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

Foto: Sametinget

Konsultasjonsplikt i samiske saker

Som urfolk har samene rett til å bli konsultert i saker som kan få direkte betydning for dem. Konsultasjoner skal sikre at samiske interesser kommer tidlig inn i prosessene og at Sametinget har mulighet til å påvirke beslutningene. Stortinget vedtok 7. juni 2021 å lovfeste regler om konsultasjoner i sameloven. De nye lovbestemmelsene trådte i kraft 1. juli 2021. Lovbestemmelsene skal legge til rette for mer effektive og bedre konsultasjoner mellom offentlige myndigheter og Sametinget eller andre samiske interesser. Loven forankrer konsultasjonsplikten for alle forvaltningsnivåer.

5

Innsatsområde 2:

Kunnskap og kompetanse

Mange har forenklete og stereotypiske forestillinger om samer. Regjeringen iverksetter flere tiltak som skal styrke kunnskapsgrunnlaget og kompetansen om samisk kultur, samt hets og diskriminering av samer.

TILTAK 8:

Utprøve en egen veiledningstjeneste i Nord-Norge

Regjeringen vil starte et pilotprosjekt med opprettelse av en egen filial av Ligestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) i Nord-Norge med særlig kompetanse på samisk språk og problemstillinger. Målet med prosjektet er at samer som opplever å bli diskriminert får et sted å henvende seg for veiledning og bistand, og at filialen skal bidra til å sikre utvikling av likeverdige tjenester til samer. Kompetanseheving og utadrettet virksomhet vil være viktige aktiviteter.

Ansvarlig departement: Kultur- og ligestillingsdepartementet

TILTAK 9:**Innhente kunnskap om konsekvensene av rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer på samfunnsdeltakelse**

Regjeringen vil innhente kunnskap om hvordan og i hvilket omfang rasisme og diskriminering kommer til uttrykk og påvirker opplevelser og deltakelse på ulike samfunnsarenaer.

Kunnskapsinnhentingene består av tre delprosjekter som skal:

- Utforske rasisme og diskriminering med søkelys på betydningen av ytre kjennetegn som hudfarge, bekledning og religiøse symboler.
- Kartlegge omfanget av og karakteristikkene ved rasisme og diskriminering i frivilligheten og i kulturlivet i Norge.
- Bruke kunstig intelligens (KI) til å kartlegge hatefulle ytringer i sosiale medier, og utforske muligheter og begrensninger knyttet til hvordan KI kan benyttes for å begrense demokratiske trusler på nett.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 10:**Gjennomføre ny undersøkelse om befolkningens holdninger til samer**

Regjeringen vil gjennomføre jevnlig holdningsundersøkelser om befolkningens holdninger til samer. Ulike studier viser at samer opplever diskriminering, hets og vold, samt møter fordommer og negative holdninger i befolkningen.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 11:**Heve kompetansen i kommunene om hets og diskriminering av samer**

Regjeringen vil øke kompetansen hos kommunale myndigheter om hvordan de kan jobbe mot hets og diskriminering av samer. Bufdir har fått i oppdrag å formidle metoder til kommuner som ønsker å kartlegge rasisme og diskriminering, og å utvikle tiltak i egen kommune.

Bufdir skal i samarbeid med Sametinget gjennomføre en regional samling for å legge til rette for kompetanseheving og erfaringsutveksling mellom kommuner og aktører i sivil samfunn.

Samehets vil tematiseres på én eller flere av de årlige nasjonale konferansene mot rasisme.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

Demokratisk sjekkliste for forebygging av samehets

Det Europeiske Wergelandssenteret og Stiftelsen Narviksenteret har sammen med Ungdomsfylkesrådene i Innlandet, Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark utarbeidet en demokratisk sjekkliste for forebygging av samehets.

Eksempler på tiltak er tilgjengeliggjøring av samisk litteratur og kultur, inkludering av samiske perspektiver i beslutningsprosesser, og lokale tilbud som undervisning på samisk.

Sjekklisten er laget for alle kommuner og fylkeskommuner, og er tilgjengelig på fem språk.

TILTAK 12:

Spre informasjon om e-læringskurs om likestilling, inkludering og mangfold

Buudir har utviklet e-læringskurs for arbeid med likestilling, mangfold og menneskerettigheter i kommunene og andre offentlige virksomheter. Likeverdige tjenestetilbud knyttet til samisk identitet, språk og historie er tematisert gjennom case-oppgaver og eksempler. Fordommer mot personer med samisk bakgrunn tas også opp i kurset.

Buudir skal spre informasjon om e-læringskurset i kommunene og andre offentlige virksomheter, og vil fortløpende vurdere behovet for nye moduler i kurset.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 13:

Spre kunnskap om samer og nasjonale minoriteter

Regjeringen vil gjøre e-læringsprogrammet om samer og de fem nasjonale minoritetene i Norge (kvener/norskfinner, skogfinner, romanifolk/tatere, romer og jøder) mer kjent. Programmet er rettet mot ansatte i kommunal, fylkeskommunal og statlig forvaltning. Regjeringen vil blant annet fremme programmet på KS-samlinger og fylkesvise samlinger. Departementer og direktorater skal i større grad benytte programmet.

Ansvarlig departement: Kommunal- og distriktsdepartementet

Nasjonalt samisk kompetansesenter

Kompetanse om samisk språk og kultur i offentlige tjenester bidrar til at samer blir møtt uten fordommer og diskriminering. Nasjonalt samisk kompetansesenter (NASAK) ble etablert for å øke kompetanse om samisk språk og kultur i familievernnet, barnevernet og krisesentertilbudet. Dette legger til rette for et mer likeverdig tjenestetilbud til samiske barn, kvinner og familier. NASAK har utarbeidet læringsprogrammet «Lær mer om» rettet mot ansatte i tjenestene som NASAK skal bistå. Læringsprogrammet er delt opp i fem moduler:

- Samer og barneoppdragelse
- Samer og språk
- Samer og følelser
- Samer og identitet
- Samer, familie og slekt

Hver modul inneholder lett tilgjengelig informasjon om samers møter med hjelpeapparatet, samt konkrete råd og veiledning om hvordan ansatte i tjenestene kan ivareta brukernes rett til et likeverdig tilbud.

Barnehagen og skolens brede mandat

Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering. Barnehageloven stiller krav om nulltoleranse mot krenkelser som for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Barnehagen skal arbeide kontinuerlig for å forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø.

Rammeplan for barnehagen forutsetter at alle barnehager bidrar til at barna blir kjent med at samene er Norges urfolk og får kjennskap til samisk kultur. Barnehagen skal synliggjøre samisk kultur og bidra til at barna kan utvikle respekt og fellesskapsfølelse for det samiske mangfoldet.

Etter opplæringsloven skal alle former for diskriminering motarbeides. Skolen skal ha nulltoleranse mot krenkelser som mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring, og skolen skal arbeide kontinuerlig for å sikre dette.

Læreplanverket er forskrifter til opplæringsloven og legger rammer for verdier, prinsipper, mål og innhold i skolen. Gjennom opplæringen skal elevene få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. Elevene skal lære om mangfold og variasjon innenfor samisk kultur og samfunnsliv. Dette er presisert i overordnet del av læreplanverket. Læreplanene i samfunnsfag, historie, samfunnskunnskap, norsk, musikk og KRLE har kompetansemål som bidrar til at elevene gjennom hele skoleløpet får helhetlig kunnskap om diskriminering og rasisme og om demokratiske verdier og spilleregler. Gjennom skolegangen skal elevene lære om hvordan vi lever sammen med ulike perspektiver og holdninger og få møte ulike kulturuttrykk og tradisjoner. Det er en nær sammenheng mellom arbeidet mot hat, rasisme og diskriminering og arbeidet med å skape trygge og gode barnehage- og skolemiljø der alle blir inkludert. Gjennom opplæringen skal elevene utvikle kritisk tenking, demokratisk beredskap og etisk bevissthet. For å nå disse målene må elevene være trygge.

TILTAK 14:

Støtte utviklingen av trygge og gode barnehage- og skolemiljø, og forebygge og stoppe krenkelser

Regjeringen vil følge opp tiltak for trygge og gode skolemiljø i Meld. St. 34 (2023–2024) *En mer praktisk skole – Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5.–10. trinn*. Her foreslår regjeringen flere viktige og helhetlige grep for å sikre bedre støtte til elever, foreldre, ansatte og kommuner i å utvikle og opprettholde gode skolemiljø. Det skal blant annet lages en ny og helhetlig strategi for et trygt og godt barnehage- og skolemiljø. Strategien vil omtale særskilte samiske utfordringer og vurdere nye tiltak.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 15:

Utvikle støtteressurser til arbeid med samisk innhold i barnehage og skole

Utdanningsdirektoratet (Udir) utvikler informasjons- og støtteressurser om samisk språk og kultur i barnehage, SFO og skole. Disse skal bidra til at barnehager, SFO og skoler møter samiske barn og unge på en god måte, og samtidig oppfyller deres rettigheter. Ressursene skal også bidra til at alle barn og elever får kjennskap til og innsikt i samisk språk og kultur. Støtteressursen er utviklet i samarbeid mellom Sametinget og Udir.

Udir jobber også for å synliggjøre samisk språk og kultur i støtteressurser til rammeplan for barnehage og til læreverket. Eksempler på dette er Udirs støtte til det lokale arbeidet med fagfornyelsen og en kompetansepakke Udir har utviklet om flerspråklig barnehagemiljø.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 16:

Styrke demokratiopplæring, kritisk tenkning og elevmedvirkning

Læreplanverket, og det tverrfaglige temaet demokrati- og medborgerskap, legger godt til rette for at elevene lærer om demokrati og blir aktive samfunnsborgere. Regjeringen vil styrke demokratiopplæringen gjennom å støtte skolenes arbeid med læreplanene og de tverrfaglige temaene.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 17:

Innføre et nytt helhetlig system for kompetanse- og karriereutvikling for ansatte i barnehage og skole

Regjeringen vil innføre et nytt helhetlig system for kompetanse- og karriereutvikling for ansatte i barnehage og skole som vil fases inn i 2025 og 2026. Det samiske perspektivet vil ivaretas i systemet. I dag har vi følgende videreutdanningstiltak:

- Videreutdanning for barnehagelærere: Samisk språk, kultur og tradisjon i alle barnehager.
- Videreutdanning for lærere: Tverrfaglige samiske perspektiver i skolen 1.–10. trinn.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 18:**Tilskudd til lokal kompetanseutvikling for barnehage og grunnsopplæring**

Målet med tilskuddsordningen er økt kvalitet gjennom kollektiv kompetanseutvikling for ansatte i barnehage og skole. Kompetanseutviklingen skal ta utgangspunkt i lokale behov, og være organisert i partnerskap med universitet og høyskole. Tilskuddsordningen inngår i det nye systemet for kompetanse og karriere. Samiske perspektiver skal være ivaretatt i de lokale prioriteringene av kompetansebehov.

Det skal etableres et eget nasjonalt forum for samiske språk og kultur innenfor dagens kompetanseordninger. Det vil gi de samiske kompetansemiljøene en arena der de kan samarbeide og koordinere sitt arbeid med tilskuddsordningene. Forumet skal fordele midler og styrke kompetansen i tilskuddsordningene for lokal kompetanseutvikling. Forumet skal også bidra til enklere tilgang til videreutdanning i samiske språk og kultur.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning

I forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1–7 står det i formålsparagrafen at utdanningen skal kvalifisere studentene til å ivareta opplæring om samiske forhold, herunder kjennskap til den statusen urfolk har internasjonalt, og samiske elevers rett til opplæring i tråd med opplæringsloven og gjeldende læreplanverk. I tillegg er det krav om at kandidaten:

- har kunnskap om barn i vanskelige livssituasjoner, herunder kunnskap om mobbing, vold og seksuelle overgrep mot barn, gjeldende lovverk og barns rettigheter i et nasjonalt og internasjonalt perspektiv
- kan styrke internasjonale og flerkulturelle perspektiver ved skolens arbeid, bidra til forståelse av samenes status som urfolk og stimulere til demokratisk deltakelse og bærekraftig utvikling

Tilsvarende krav gjelder for de andre lærerutdanningene.

Det er egne rammeplaner for samisk barnehagelærerutdanning og grunnskolelærerutdanning.

Dembras arbeid inn mot det samiske

Dembra (Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme) gir lærere, skoleledere og lærerutdannere verktøy og veiledning til å skape inkluderende skolemiljø og bygge demokratisk kompetanse. Dembra har undervisningsopplegg for undervisning om samer og nasjonale minoriteter. Innenfor gjeldende bevilgning har Dembra en FoU-satsning som følger opp Sannhets- og forsoningskommisjonens anbefalinger om å øke kunnskapsnivået om samisk kultur og historie i den norske befolkningen. Dembra arbeider med å skape oversikt over norsk lærerutdanning sitt tilbud om samisk tematikk, revidere refleksjonsverktøyet «Å lytte og engasjere seg i fortellinger» og gjennomgå de samiskspråklige nettsidene til Dembra slik at de kommer samisk lærerutdanning til nytte.

TILTAK 19: Evaluere Dembra

Dembra tilbyr veiledning, kurs og nettbaserte ressurser for skoler og lærerutdanning. Målet er å styrke skolens arbeid med demokratisk beredskap mot ulike former for gruppefiendtlighet, som fordommer, fremmedfrykt, rasisme, antisemittisme, muslimfiendtlighet og ekstremisme. Dembra har egne undervisningsopplegg om samer og nasjonale minoriteter.

I 2016 ble det gjennomført en begrenset evaluering av Dembra som resulterte i forbedringer av tilbudet. Regjeringen har foreslått å styrke Dembra i statsbudsjettet for 2025. I forbindelse med forslaget i statsbudsjettet for 2025 om å styrke Dembra, vil en ekstern evaluering av Dembra starte i 2025, med sikte på ferdigstillelse i løpet av 2027. Evalueringen vil treffe hele Dembras nedslagsfelt i arbeidet med å forebygge fordommer og rasisme i skolen, også med å forbygge fordommer og rasisme rettet mot samer og nasjonale minoriteter.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

TILTAK 20: Støtte freds- og menneskerettighetssentrene

De sju freds- og menneskerettighetssentrene⁶⁸ får tilskudd fra Kunnskapsdepartementet for å utvikle og tilby undervisning for skoleelever i tema som demokrati og medborgerskap, rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer. Flere av sentrene har særlig oppmerksomhet om diskriminering og ytringer rettet mot samer og samisk kultur.

Sentrene er stiftelser, og er dermed faglig uavhengige og selvstendige. De legger særlig vekt på målgruppene barn og unge, og retter mye av arbeidet mot lærere og skolen.

Ansvarlig departement: Kunnskapsdepartementet

⁶⁸ Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret), Det europeiske Wergelandsenteret (EWC), Falstadsenteret, Arkivet freds- og menneskerettighetssenter, Nansen Fredssenter, Narviksenteret og Raftostiftelsen.

TILTAK 21:**Videreutvikle ung.no**

Bufdir skal kartlegge informasjonsbehovet hos samiske ungdommer. Direktoratet skal også kartlegge eksisterende tjenester og selvhjelpsverktøy som er særlig relevante for samiske ungdommer, og gjøre dem tilgjengelige på ung.no sin side om informasjons- og tjenestetilbud for samisk ungdom.

Bufdir skal vurdere mulighetene for å etablere et samisk fagmiljø som kan gi råd til ung.no om behovene som samiske ungdommer har.

Bufdir skal også gi informasjon på samisk om relevante hjelpetilbud for barn og unge, jf. Meld. St. 12 (2023–2024) *Samisk språk, kultur og samfunnsliv— Folkehelse og levekår i den samiske befolkningen*.

Ansvarlig departement: Barne- og familiedepartementet

TILTAK 22:**Øke kompetansen om mangfold hos ledere i helse- og omsorgstjenestene**

Helsedirektoratet vil få i oppdrag å vurdere tiltak for å øke kompetansen om mangfold, diskriminering og trakassering blant ledere i helse- og omsorgstjenesten. Kunnskap og kompetanse blant ledere om mangfold, rasisme, diskriminering og trakassering er viktig for at helse- og omsorgstjenestene skal kunne arbeide for likeverd og inkludering. Det er også viktig for å ivareta ansatte som opplever rasisme, diskriminering eller trakassering i sitt arbeid.

Ansvarlig departement: Helse- og omsorgsdepartementet

TILTAK 23:**Nav gjør den nordsamiske telefontjenesten permanent**

Våren 2024 ble det gjennomført en pilot i Nav knyttet til et telefontjenestetilbud til nordsamisktalende i hele landet. I piloten ble den tilstedeværende kapasiteten på samisk språk i etaten (Nav Kautokeino), koblet med den spesialiserte telefontjenesten Nav Kontaktsenter. Dette innebærer at nordsamisktalende ringer til et eget telefonnummer, der de kan få veiledning fra Nav på nordsamisk. Den samiske telefontjenesten i Nav Kontaktsenter er gjort permanent fra våren 2024.

Ansvarlig departement: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

TILTAK 24:**Nordsamisk som arbeidsspråk – vertssamarbeidet Nav Ávjovárri mellom Kautokeino og Karasjok**

Nav Ávjovárri er et vertssamarbeid mellom Kautokeino og Karasjok, hvor nordsamisk er arbeidsspråket. Det ble offisielt åpnet 8. mars 2024. Vertskommunesamarbeidet innebærer at Nav Kautokeino-Karasjok er organisert som ett kontor, men med to lokasjoner i henholdsvis Kautokeino og Karasjok. Et mål med samarbeidet er at brukere skal oppleve økt kvalitet i saksbehandling, samt at tjenester og arbeidsrettet aktivitet er i samråd med brukerens behov. Videre er en målsetning med samarbeidet å sikre utvikling av likeverdige tjenester til samiske brukere ved å bevare og rekruttere samisk språk- og kulturkompetanse ved kontorene.

Ansvarlig departement: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Foto: AdobeStock

TILTAK 25:

Styrke kunnskapen om kjønns- og seksualitetsmangfold i samiske samfunn

Regjeringen vil styrke kunnskapen om kjønns- og seksualitetsmangfold i samiske samfunn. Kunnskapsgrunnlaget skal være relevant for samiske samfunn, og skal støtte sektormyndigheter og tjenestetilbydere i deres innsats for likestilling av skeive med samisk bakgrunn.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

Samisk kompetansetilbud for Forsvaret

Forsvaret har i samarbeid med Sametinget utviklet et undervisningsopplegg om samisk kultur for vernepliktige og ansatte i Finnmark landforsvar. Hensikten med kompetansepakken er å formidle kunnskap og forståelse om samisk kultur, historie og andre samiske forhold til både forsvarsansatte og vernepliktige i Finnmark, i første omgang. Det er et uttalt mål at det kan være med på å bidra til å forebygge negative holdninger, hets, mobbing og trakassering, samt avdekke og håndtere uønskede og kritikkverdige handlinger og holdninger mot samer.

Undervisningspakken er tatt i bruk på Garnisonen i Porsáŋgu/Porsanger og Garnisonen i Máttá-Várjjat/Sør-Varanger. Tiltaket ble lansert i forbindelse med samenes nasjonaldag 6. februar 2023.

Innsatsområde 3:

Trygghet og sikkerhet

Alle i det norske samfunnet skal oppleve trygghet og sikkerhet, uavhengig av bakgrunn. Alle har rett til å ytre seg, men ingen skal hetses på bakgrunn av sin etnisitet eller religion. Regjeringen vil bidra til å minske den samiske befolkningens utsatthet for hatkriminalitet og trakassering, og øke politiets kompetanse om samiske forhold.

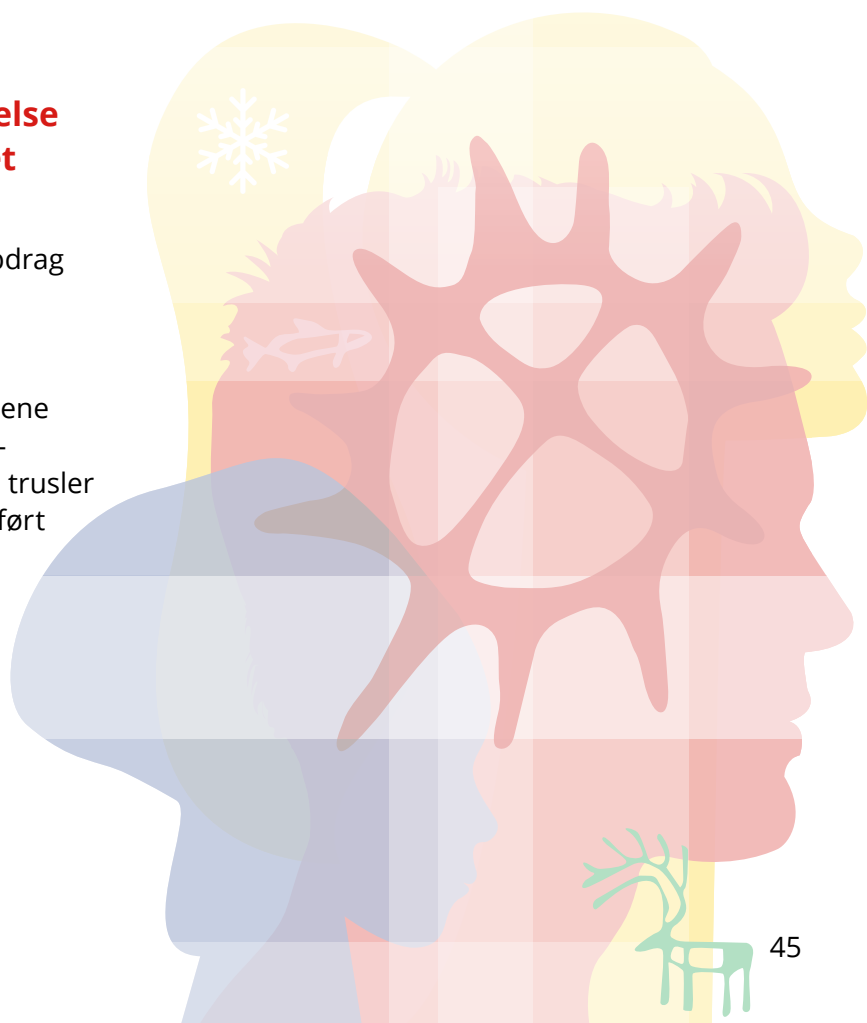
TILTAK 26:

Gjennomføre en egen undersøkelse om trakassering og trusler rettet mot sametingspolitikere

Regjeringen har gitt Politihøgskolen i oppdrag å gjennomføre en egen undersøkelse om trakassering og trusler rettet mot sametingspolitikere. Undersøkelsen vil gjøres i samsvar med spørreundersøkelsene blant regjeringsmedlemmer og stortingsrepresentanter om deres erfaringer med trusler og trakassering. Disse har vært gjennomført i 2013, 2017 og 2021.

Undersøkelsen vil gjennomføres på sør-, nord- og lulesamisk.

Ansvarlig departement: Kultur- og likestillingsdepartementet

TILTAK 27:

Oppdatere veilederen om hatefulle ytringer, hets og trusler mot politikere

Politikere og kandidater med etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn er særlig risikoutsatt for hatefulle ytringer, hets og trusler. Med utgangspunkt i resultatene fra Politihøgskolen sin undersøkelse om trakassering og trusler mot sametingspolitikere, vil regjeringen oppdatere veilederen om forebygging og håndtering av hatefulle ytringer, hets og trusler mot politikere og kandidater. I oppdateringen vil det bli lagt inn nærmere informasjon om diskrimineringsgrunnlag som etnisitet og religion, samt hvordan politikere med minoritetsbakgrunn kan være særlig risikoutsatt for hatytringer og trusler.

Ansvarlig departement: Kommunal- og distriktsdepartementet

TILTAK 28:

Øke kunnskap om og forståelse av samisk språk og kultur i politiet

Ansatte i politiet skal ha grunnleggende kjennskap til samisk kultur, historie og samiske rettigheter. Det skal legges til rette for opplæring til bruk i politiet. Det er i dag også stor mangel på fagpersonell med samisk språk- og kulturkompetanse, og et stort behov for tolketjenester. Det er behov for å øke rekrutteringen av fagpersonell med samisk språk- og kulturkompetanse både til stillinger som krever politiutdanning og annen fagbakgrunn.

Ansvarlig departement: Justis – og beredskapsdepartementet

TILTAK 29:

Øke oppmerksomhet og kompetanse i politiet om hatkriminalitet rettet mot samer

Politiet skal ha kompetanse og kunnskap om hatkriminalitet og hvordan den kommer til uttrykk, og være i stand til å avdekke, forebygge og bekjempe slik kriminalitet i alle politidistrikter. Nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet ble etablert i 2021. Kompetansemiljøet skal bidra til å heve politidistriktenes kompetanse, og kan veilede i konkrete saker. I mandatet vektlegges blant annet hatkriminalitet mot samer.

I 2024 er kompetansemiljøet styrket. Det forventes økt kapasitet til å gi politidistriktene kompetanseheving og veiledning, samt større grad av analyse av utsatthet for hatkriminalitet, herunder hatkriminalitet rettet mot samer.

Ansvarlig departement: Justis – og beredskapsdepartementet

TILTAK 30:

Innhente data og analyse av anmeldt hatkriminalitet mot samer

Alle politidistrikter skal samle data om hatefulle ytringer og hatkriminalitet mot samer og rapportere årlig til Nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet, for publisering i hatkriminalitetsrapporten.

Det skal gis oppdrag til Nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet om å gjennomføre en dybdeanalyse av anmeldt hatkriminalitet mot samer.

Ansvarlig departement: Justis – og beredskapsdepartementet

TILTAK 31:**Tilrettelegge for informasjon og kommunikasjon på samiske språk i politiet**

Politiet skal tilrettelegge for informasjon og kommunikasjon på ulike språk i møte med innbyggerne. Dette skal bidra til å sikre nødvendig forståelse og ivaretagelse av rettssikkerheten. Viktig informasjon som publiseres på politiets nettsider og i andre kanaler skal være tilgjengelig på flere språk.

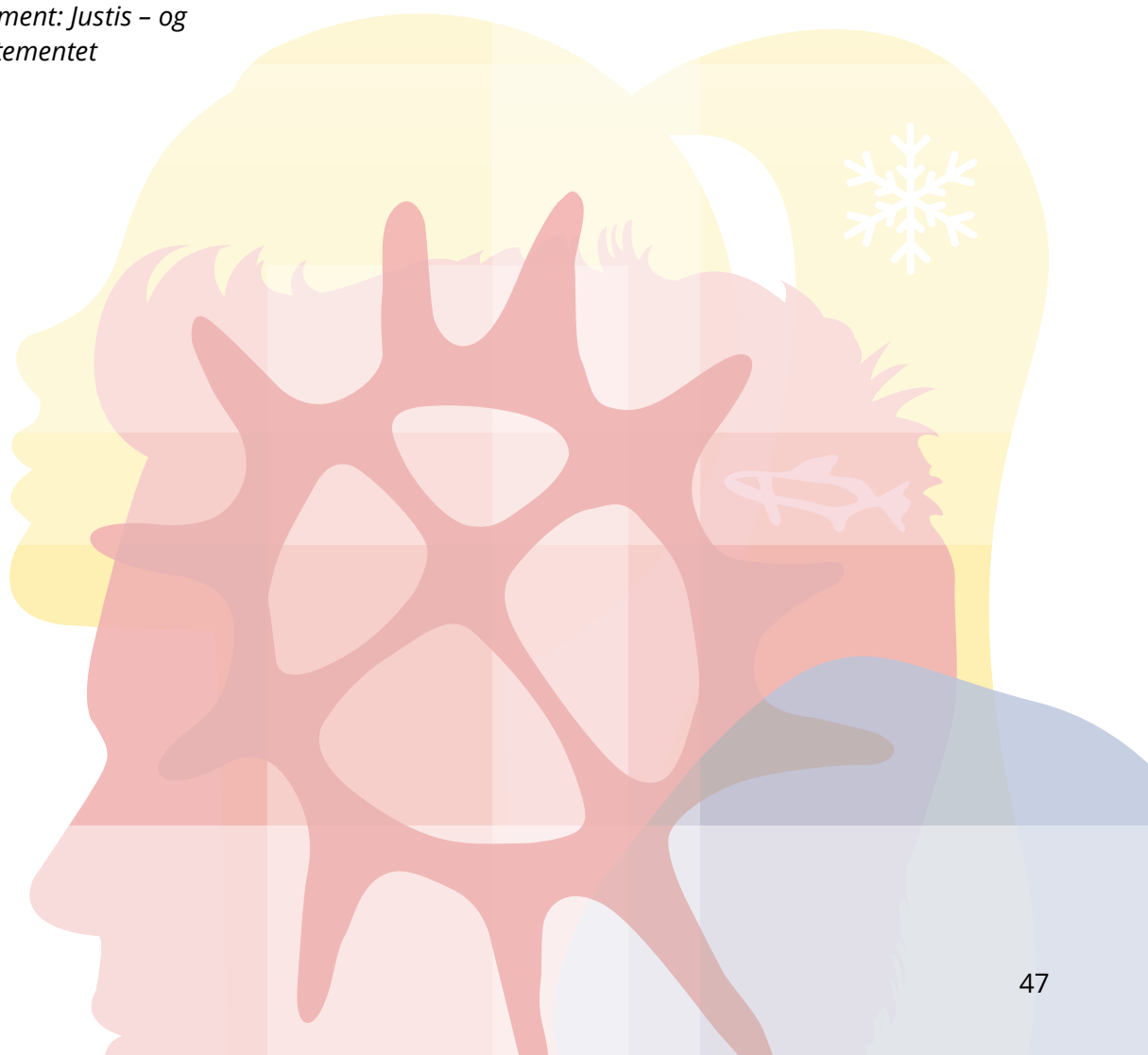
Det skal legges til rette for at politiets nasjonale styringsdokumenter oversettes til samiske språk og for mer informasjon på samiske språk på politiets nettsider.

Ansvarlig departement: Justis – og beredskapsdepartementet

TILTAK 32:**Styrke dialogen mellom politiet og samiske miljøer**

Politiet er avhengig av at innbyggerne har tillit til politiet for best mulig å kunne løse sitt samfunnsoppdrag og for å bidra til et trygt samfunn. Politiet skal både nasjonalt og i politidistriktene styrke dialogen med ulike samiske miljøer for å sikre rettssikkerhet og at samiske perspektiver blir ivare tatt ved utvikling av politiets tjenester.

Ansvarlig departement: Justis – og beredskapsdepartementet

Litteraturliste

- Analyse & Tall. (2023). *Negative holdninger og stereotypier om samer på Facebook*. Amnesty International Norge. <https://amnesty.no/netthets-mot-samer>
- Blix, B. H. & Munkejord M.-C. (2022). Indigenous Sami Family Caregivers' Experiences With Accessing and Collaborating With Municipal Health and Care Services. *Global Qualitative Nursing Research*, 2022(9). <https://doi.org/10.1177/23333936221123333>
- Buadir. (u.å.). *Samisk kultur, historie og befolkning*. <https://www.buadir.no/nasak/samisk-kultur-historie-og-befolkning/>
- Dokument 19 (2022–2023). *Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner*. Sannhets- og forsoningskommisjonen. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2022-2023/dok19-202223.pdf>
- Fladmoe, A., Nadim, M. & Birkvad, S. R. (2019). *Erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen* (Rapport 2019:4). Institutt for samfunnsforskning. <http://hdl.handle.net/11250/2584665>
- Folkhelseinstituttet. (2024). *Hets og diskriminering av samer: en systematisk hurtigoversikt*. Forfattere: Johansen, T. B., Borge, T. C., Klem, H. E., Hval, G. & Hestevik, C. H. <https://www.fhi.no/publ/2024/hets-og-diskriminering-av-samer/>
- Fossheim, H. J. & Ingierd, H. (2024). *Etniske minoriteter*. De nasjonale forskningsetiske komiteene. <https://www.forskningsetikk.no/ressurser/fbib/bestemte-grupper/etniske-grupper/>
- Hansen, K. L. & Skaar, S. W. (2021). *Unge samers psykiske helse. En kvalitativ og kvantitativ studie av unge samers psykososiale helse*. UiT Norges arktiske universitet. https://uit.no/Content/721559/cache=20210403160302/Miha_Unge_samer_rapport_digital.pdf
- Helsedata. (u.å.). *SAMINOR - Helse- og levekårsundersøkelsen i områder med samisk og norsk bosetting*. <https://helsedata.no/no/forvaltere/universitetet-i-tromso/saminor---helse--og-levekarsundersokelsen-i-omrader-med-samisk-og-norsk-bosetting/>
- Hoelseth, D. T. (2023, 16. mai). *Endring i Grunnloven § 108 (samene som urfolk)*. Lovdata. [https://lovdata.no/artikkel/endring_i_grunnloven_%C2%A7_108_\(samene_som_urfolk\)/4404](https://lovdata.no/artikkel/endring_i_grunnloven_%C2%A7_108_(samene_som_urfolk)/4404)

- Hokkanen, L. (2017). *Experiences of inclusion and welfare services among Finnish Sámi with disabilities*. Stockholm: Nordic Welfare Centre.
<https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1179576/FULLTEXT01.pdf>
- ILO-konvensjon nr. 169. (1989). *Konvensjon om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater ILO nr. 169 (27-06-1989)*. Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1989-06-27-2>
- Innst. 408 S (2017-2018). *Innstilling fra Stortingets presidentskap om mandat for og sammensetning av kommisjonen som skal granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner – BERIKTIGET*. Stortingets presidentskap. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2017-2018/inns-201718-408s.pdf>
- Innst. 30 S (2024-2025). *Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner*. Kontroll- og konstitusjonskomiteen. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2024-2025/inns-202425-030s.pdf>
- La Parra-Casado, D., San Sebastian, M. & Stoor, J. P. A. (2023). Ethnic discrimination and mental health in the Sámi population in Sweden: The SámiHET study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 52(4).
<https://doi.org/10.1177/14034948231157571>
- Likestillings- og diskrimineringsloven. (2017). *Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (LOV-2017-06-16-51)*. Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51>
- Løvold, A. H. H. (2015). *The silence in Sápmi – and the queer Sami breaking it* [Masteroppgave, UiT Norges arktiske universitet]. UiT Munin.
<https://munin.uit.no/handle/10037/7063>
- Melbøe, L., Johnsen, B.-E., Fredreheim, G. E., & Hansen, K. L. (2016). *Situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse*. Stockholm: Nordens Välfärdscenter.
<https://nordicwelfare.org/publikationer/situationen-samer-med-funktionsnedsettelse/>
- Midtbøen, A. H. & Lidén, H. (2015). *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge. En kunnskapsgjennomgang (Rapport 2015:01)*. Institutt for samfunnsforskning. <http://hdl.handle.net/11250/2440432>
- Mienna, C. S, Omma, L. & Axelsson, P. (2021). *Fokus på hälsa och hälsoforskning i Sápmi – resultat från elva samiska fokusgrupper*. Umeå universitet.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-188745>
- Møllersen, S. (2018). *Helserelaterte leve- og arbeidsforhold for reindriftssamisk befolkning i sørsamisk område*. https://samilogutmuitait.no/sites/default/files/4_korrektur.docx_18092018_sne.pdf
- Norges institusjon for menneskerettigheter. (2022). *Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge*. <https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2022/08/NIM-R-2022-006-web.pdf>
- NOU 2022: 9. (2022). *En åpen og opplyst offentlig samtale – Ytringsfrihetskommisjonens utredning*. Kultur- og likestillingsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-9/id2924020/>

- Olsén, L., Heinämäki, L. & Harkoma, A. (2018). Human Rights and Multiple Discrimination of Minorities within Minorities: Sámi persons with disabilities and sexual and gender minorities. *Juridica Lapponica* 44.
<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63142>
- Proba samfunnsanalyse. (2023). *Barn og unges erfaringer med rasisme og diskriminering*. (Rapport 2023-19). <https://proba.no/wp-content/uploads/Rapport-2023-19-Barn-og-unges-erfaringer-med-rasisme-og-diskriminering.pdf>
- Proba samfunnsanalyse (2024). *Kartlegging av arbeid med samisk kunst og kultur i kulturvirksomheter i Norge* (Rapport 2024-4). <https://proba.no/wp-content/uploads/Rapport-2024-4-Kartlegging-av-samisk-kunst-og-kultur.pdf>
- Redd Barna. (2024). *Rasisme er overalt. Barn og unges stemmer om fordommer og rasisme*. https://www.reddbarna.no/content/uploads/2021/01/Redd-Barna_RasismeErOveralt_rapport-2024.pdf
- Sametinget. (u.å.). *Sametingets valgmanntall 1989–2023*. <https://sametinget.no/politikk/valg/sametingets-valgmanntall/sametingets-valgmanntall-1989-2023/>
- Sametinget (2022). *Sametingets handlingsplan mot samehets*. https://sametinget.no/_f/p1/iad6ed3b0-a065-4395-b5a6-7ae1e68b0dd4/handlingsplan-mot-samehets_norsk.pdf
- Skorgen, T., Ikdahl, I. & Berg-Nordlie, M. (2023). *Rasisme*. Store norske leksikon.
<https://snl.no/rasisme>
- Stubberud, E., Prøitz, L. & Hamidiasl, H. (2018). *Den eneste skeive i bygda? Unge Ihbt-personers bruk av kommunale helsetjenester*. Forlaget Nora.
<http://hdl.handle.net/11250/2587251>
- Sundvall, M. G., Eastwood, E. M & Bäärnhielm, S. (2023). Samis in the city. A qualitative study of mental health and well-being among Samis in Stockholm. *International Journal of Circumpolar Health*, 2023;82(1).
- Sønstebo, A. (2022). *Samisk statistikk 2022/Sámi statistihkka 2022* (Rapporter 2022/5). Statistisk sentralbyrå.
<https://www.ssb.no/befolkning/folketall/artikler/samisk-statistikk-2022>
- Wallin, L. & Huuva, L. (2024). *Hatbrott mot samer* (Rapport 2024:5). Brottsförebygganderådet (Brå).
<https://bra.se/rapporter/arkiv/2024-04-29-hatbrott-mot-samer>
- Walsh-Knarvik, K. (2023). *Agents of change: the Sámi Pathfinders, transforming majority-education within the cultural interface 2023* [Masteroppgave, UiT Norges arktiske universitet]. UiT Munin.
<https://munin.uit.no/handle/10037/29730>
- Wollscheid, S., Lynnebakke, B., Fossum, L. W., & Bergene, A. C. (2021). *Konsekvenser av rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet, religion og livssyn: En kunnskapsoversikt* (NIFU-rapport 2021:22). NIFU.
<https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/handle/11250/2978279>

Utgitt av:
Kultur- og likestillingsdepartementet

Bestilling av publikasjoner:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
publikasjoner.dep.no
Telefon: 22 24 00 00
Publikasjoner er også tilgjengelige på:
www.regjeringen.no
Publikasjonskode: V-1053 B

Design: Melkeveien Designkontor AS
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
01/2025 – opplag 250

